

UNIWERSYTET GDAŃSKI – WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH

Małgorzata Milewska

Kierunek studiów: Dziennikarstwo i komunikacja społeczna

Numer albumu: 213831

**WPLYW INTERNETU NA FANDOM
NA PRZYKŁADZIE SPOŁECZNOŚCI FANOWSKICH
SERIALI TELEWIZYJNYCH**

**Praca licencjacka
wykonana
w zakładzie Semiotyki Kultury
i Komunikacji Międzykulturowej
pod kierunkiem
dr. Grzegorza Kapuścińskiego**

GDAŃSK 2015

Spis treści

Wstęp	2
Rozdział 1. O fandomie	4
1.1. O fandomie.....	4
1.1.1 Kim jest fan?.....	5
1.2. Historia fandomu.....	6
1.3. Fandom w ujęciu naukowym	8
1.4.1. Zjawisko prosumpcji w fandomie.....	10
1.4. Społeczności fanowskie seriali telewizyjnych.....	12
1.4.1. Whovians	13
1.4.2. Fandom <i>Supernatural</i>	15
1.4.3. Sherlockians.....	17
Rozdział 2. Wpływ Internetu na Fandom	20
2.1. Wpływ Internetu na społeczności fanowskie.....	20
2.1.1. Ewolucja fandomu <i>Doktora Who</i>	22
2.1.2. Fani <i>Supernatural</i>	25
2.1.3. Społeczność fanowska <i>Sherlocka</i>	31
Rozdział 3. Wykorzystanie Internetu w fandomach.....	37
3.1. Działalność fanowska w Internecie.....	37
3.1.1. Fanart w Internecie	40
3.1.2. Tumblr	44
3.2. Stosunek twórców seriali do działalności fandomów	47
Zakończenie	50
Bibliografia	52
Spis ilustracji.....	54

Wstęp

W swojej pracy licencjackiej chciałabym zająć się wpływem Internetu na zachowanie oraz ewolucję fandomów, czyli społeczności fanowskich. Ze względu na to, iż zjawisko fandomów dotyczy wszystkich produktów popkultury, w swojej pracy będę posługiwać się przykładami grup fanowskich skupionych wokół zagranicznych seriali telewizyjnych.

Fandomy są przykładem subkultury, na której szybki rozwój wpływ miało między innymi rozpowszechnienie się Internetu. Wynika to głównie z tego, iż zniknął przymus ograniczenia się do małej, lokalnej społeczności fanowskiej. W dobie globalizacji i masowej komunikacji, wirtualna sieć umożliwia członkom społeczności fanowskich w łatwy i szybki sposób nawiązać kontakty z ludźmi, którzy podzielają ich zainteresowania. Fandomy to zjawisko szybko rozwijające się, stale zmieniające się i zbadane przez środowisko naukowe w bardzo małym stopniu, dlatego stanowi ciekawy temat badań i obserwacji.

Zjawisko fandomów nie jest zbyt powszechne w Polsce. Jak dotąd polskie środowisko naukowe w małym stopniu zajmuje się badaniem i obserwacją historii, ewolucji oraz zachowań społeczności fanowskich. Jednym z głównych rodzimych naukowców, którzy zainteresowali się fandomami, jest Piotr Siuda i to właśnie jego badania stanowią dla mnie główne źródło wiedzy na temat tego zjawiska. W swoich pracach często odwołuje się on do amerykańskiego badacza Henry'ego Jenkinsa, którego prace również będą dla mnie ważnym źródłem informacji o społecznościach fanowskich. Ze względu na niewielką ilość źródeł naukowych w języku polskim oraz ograniczoną dostępność do dzieł zagranicznych, niektóre informacje oprę na własnych obserwacjach i spostrzeżeniach, na co pozwoli mi osobista przynależność do kilku społeczności fanowskich działających w Internecie. Dodatkowym utrudnieniem będzie również fakt, iż ze względu na ciągły rozwój fandomów, informacje zawarte w badaniach naukowych użytych do pisania pracy mogą być już przestarzałe lub wymagające uaktualnienia.

W rozdziale pierwszym pracy przedstawię dokładnie czym jest fandom oraz kim jest fan. Omówię również historię kształtowania się oraz rozwoju społeczności fanowskich. Zrobię to na podstawie pracy Francisca Coppy pt. *A Brief History of Media Fandom*, która jest jedynym źródłem informacji dotyczących historii fandomów. W dalszej części pierwszego rozdziału przedstawię naukowe spojrzenie na społeczności fanowskie oraz omówię zachodzące w fandomach zjawisko prosumpcji. Pod koniec opiszę trzy fandomy zagranicznych seriali telewizyjnych, na podstawie których omówię w dalszej części pracy wpływ Internetu na fandom. Będą to społeczności fanowskie skupione wokół seriali *Doktor Who*, *Supernatural (Nie z Tego Świata)* oraz *Sherlock* produkcji BBC.

W drugim rozdziale pracy przedstawię jaki wpływ miało rozpowszechnienie się Internetu na zjawisko fandomu. W każdym podrozdziale omówię dokładnie jak zmieniały się poszczególne społeczności fanowskie seriali telewizyjnych – *Whovians*, fani *Supernatural* oraz *Sherlockians*. Opiszę w jaki sposób funkcjonowały te grupy przed rozpowszechnieniem elektronicznej sieci oraz jak zmieniło się ich funkcjonowanie po przeniesieniu swojej działalności do Internetu. Obserwacje opisane w tym rozdziale oprę w większości na własnych obserwacjach, ponieważ nie istnieją żadne źródła naukowe dotyczące tych trzech fandomów oraz przynależę osobiście do wyżej wymienionych społeczności.

W trzecim rozdziale swojej pracy dokładnie przedstawię sposoby wykorzystywania Internetu przez członków fandomów. Omówię m.in. ich prace literackie i graficzne, czyli tzw. *fanarty*. Praca dr Olgi Dawidowicz-Chymkowskiej pt. *Fan fiction. O życiu literackim w Internecie* oraz artykuł Jen Donovan pt. *Fanfiction and Fandoms: A Primer, A History* stanowią źródło informacji na temat kategoryzacji oraz pisania przez fanów tekstów literackich, zwanych *fanfiction*. W rozdziale tym dodatkowo opiszę funkcjonowanie fandomów na portalu Tumblr, który w dużej mierze przyczynił się do zmian w funkcjonowaniu i zachowaniu wielu społeczności fanowskich. Pod koniec omówię stosunek producentów oraz twórców produktów popkultury, m.in. seriali, do zachowania fanów oraz członków fandomów funkcjonujących w Internecie.

Rozdział 1. O fandomie

W pierwszym rozdziale omówię znaczenie słów *fandom* i *fan*, wyjaśniając etymologię i historię tych terminów. W drugim podrozdziale omówię historię fandomów, uwzględniając społeczności fanowskie wszystkich produktów medialnych popkultury. W podrozdziale 1.3 przedstawię naukowe spojrzenie na zjawisko fandomu z podziałem na trzy główne nurty badawcze oraz dodatkowo omówię zjawisko prosumpcji. W podrozdziale 1.4 opiszę seriale i ich społeczności fanowskie, na których przykładach ukażę wpływ Internetu na fandom w rozdziale drugim tej pracy.

1.1. O fandomie

Każdy produkt popkultury ma swoich wielbicieli. Wśród nich wyróżnić można osoby tylko traktujące go rozrywkowo lub użytecznie odbierające jego treść oraz osoby będące bardzo aktywne w czasie tego procesu – ekscytujące się danym tekstem medialnym, poszerzające swoją wiedzę w danej dziedzinie, a nawet tworzące własne dzieła opierające się na odbieranym produkcie. Osoba zaliczająca się do drugiego typu odbiorców często należy do grupy tworzonej przez ludzi o takim samym zaangażowaniu w obcowanie z danym produktem popkultury jak on – jest członkiem tzw. *fandomu*.

Określenie *fandom* powstało z połączenia dwóch angielskich słów *fanatic* (pol. fanatyk) oraz *kingdom* (pol. królestwo). Używane jest ono w odniesieniu do społeczności fanowskich skupionych wokół różnych wytworów kultury popularnej. *Fandom* oznacza grupy ludzi, którzy w sposób aktywny uczestniczą w klubach fanowskich, konwentach oraz dyskusjach internetowych¹.

Po raz pierwszy określenie *fandom* zostało użyte w odniesieniu do miłośników fantastyki naukowej, lecz Piotr Siuda wskazuje, że aktualnie może ono być stosowane

¹ P. Siuda, *Fan fiction – przejaw medialnych fandomów*, [w:] *Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych: innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z.E. Zieliński, Zeszyty Portalu Innowacyjnego Transferu Wiedzy w Nauce 2009, nr 3, str. 299.

w omawianiu grup fanowskich skupionych wokół innych wytworów kultury popularnej, takich jak filmy, komiksy, książki, reality show czy seriale telewizyjne².

Istnienie fandomów nie jest jednak możliwe bez osób aktywnie udzielających się i działających w ramach danej grupy. Są to fani, którzy stale podtrzymują funkcjonowanie i przyczyniają się do ciągłego rozwoju danej społeczności fanowskiej.

1.1.1 Kim jest fan?

Słowo *fan* ma swoją genezę w łacińskim *fanaticus*, co można dosłownie tłumaczyć jako *służącego w świątyni* lub *czciciela*. Odrzucając jednak religijne znaczenie, drugi kontekst używany jest w odniesieniu do wręcz maniackalnych wielbicieli danego produktu popkultury. Skrót *fan* został użyty po raz pierwszy w dziennikarstwie sportowym jako określenie tłumu kibiców.

Granica między „normalnym”, przeciętnym odbiorcą a fanem danego produktu jest bardzo trudna do wyznaczenia³. Co wyróżnia fana? Między innymi wielokrotne obcowanie z treścią produktu. Fan jest osobą niezwykle zaangażowaną w proces odbioru – wielokrotnie odczytuje tą samą treść i dogłębnie analizuje jej konteksty. Wyróżnia go też nieprzeciętna, ogromna wręcz wiedza na temat uwielbianego produktu. U fana dochodzi też do emocjonalnego zaangażowania, co pozwala mu odczuwać entuzjazm oraz spotęgowaną przyjemność z odbioru.

Osoba będąca fanem często dąży do odnalezienia grupy osób o takim samym poziomie fascynacji danym produktem oraz zaangażowania w jego odbiór. Jako jednostka nieznajdująca często powszechnego zrozumienia w reszcie społeczeństwa, fan pragnie utworzenia grupy⁴, w której zostanie zrozumiany. Wtedy też

² P. Siuda, *Edukacyjne i wychowawcze aspekty uczestnictwa w społecznościach fanów (fandomach)*, [w:] *Media w edukacji – szanse i zagrożenia*, red. B. Siemieniecki, T. Lewowicki, Toruń 2008, str. 118.

³ A. Czaplińska, P. Siuda, *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”, czyli prawo autorskie a produkcja fanów*, [w:] *Homo creator czy homo ludens? Twórcy - internauci – podróżnicy*, red. W. Muszyński, M. Sokołowski, wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, str. 50.

⁴ Tamże, str. 52.

staje się członkiem fandomu, co daje mu poczucie bycia częścią ogólnoswiatowej rodziny. Staje się częścią wspólnoty⁵.

W społecznościach fanowskich często widoczna jest hierarchia. Pomimo tego, że ma ona łagodny wymiar, czasem dochodzi do wywyższania się fanów cechujących się dłuższą przynależnością do fandomu. Miejsce zajmowane przez fana w hierarchii może też być uzależnione od poziomu jego zaangażowania w odbiór oraz w funkcjonowanie społeczności.⁶

Wytworzenie się hierarchii w fandomie wskazuje niejako na indywidualizm fanów mimo obcowania w grupie. Każdy z członków danej społeczności fanowskiej cechuje się różnym poziomem zaangażowania, innym sposobem udzielania się w fandomie oraz innymi poglądami. Nie obowiązują żadne ścisłe wytyczne co do bycia fanem. Przynależność do fandomu nie wpływa więc na osobistą indywidualność jego członków.

1.2. Historia fandomu

Niemożliwym jest określenie momentu, w którym utworzyły się pierwsze fandomy. Piotr Siuda w tekście pt. *Edukacyjne i wychowawcze aspekty uczestnictwa w społecznościach fanów (fandomach)*, upatruje początku społeczności fanowskich w 1813 roku, kiedy to Jane Austin napisała *Dumę i uprzedzenie*, ponieważ fani stworzyli wiele amatorskich powieści opowiadających o dalszych losach bohaterów tej książki. Jednak na początku XX wieku zaczęły się tworzyć grupy fanów science fiction⁷ i to właśnie w nich większość naukowców dopatruje się pionierskich fandomów.

Początkowo społeczności fanowskie były bardzo nieliczne. Do ich rozwoju przyczynił się Hugo Gernsback – pisarz w czasopiśmie science fiction *Amazing Stories*,

⁵ P. Siuda, *Wpływ Internetu na rozwój fandomów, czyli o tym jak elektroniczna sieć rozwija i popularyzuje społeczności fanów*, [w:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, str. 239.

⁶ P. Siuda, *Fani jako specyficzna <<subkultura konsumpcji>>*. *Pomiędzy fanatyczną konsumpcją a oporem przeciwko konsumeryzmowi*, [w:] „Czas ukoj nas?": *Jakość życia i czas wolny we współczesnym społeczeństwie*, red. W. Muszyńskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, str. 61.

⁷ Science fiction – w skrócie: sci-fi, pol. fantastyka naukowa; gatunek, do którego zaliczane są produkty popkulturowe (książki, filmy, gry itp.) o fabule, której podstawą jest wpływ rozwoju nauki i techniki na życie jednostki lub społeczeństwa.

który w latach 30. ubiegłego wieku zapoczątkował pierwszy amerykański fandom fantastyki naukowej. Zachęcał on czytelników pisma do nadsyłania do redakcji listów komentujących dane wydania. Bardzo szybko fani nie tylko pisali do czasopisma, ale również zaczęli korespondować między sobą oraz spotykać się osobiście. W 1934 roku Gernsback formalnie zorganizował korespondencyjny klub fanów *Science Fiction League* – pierwszy w historii oficjalny fandom.

W latach 30. XX wieku dużą przeszkodą dla fanów w osobistych spotkaniach była bariera przestrzeni. Członków fandomów często dzieliły duże odległości, co uniemożliwiało spotkanie się osobiście. Pomimo tego, pierwszy konwent⁸ (publiczne spotkanie członków danego fandomu) odbył się w 1936 roku, kiedy to ośmiu fanów science-fiction z Nowego Jorku spotkało się z grupą członków tego samego fandomu z Filadelfii⁹. Trzy lata później w Nowym Jorku odbył się pierwszy oficjalny *World Science Fiction Convent*. Od tamtej pory, pomijając kilka przerw w czasie II Wojny Światowej, konwent ten odbywa się corocznie do dziś pod nazwą *Worldcon*.

Wielkie zmiany w fandomach nastąpiły wraz z pojawieniem się dwóch największych hitów drugiej połowy XX wieku – *Star Treka* oraz *Gwiezdnych Wojen*. Fani przestali się ograniczać do korespondencji i coraz chętniej spotykali się w miejscach publicznych. Mimo że nadal komunikowali się głównie za pomocą listów, coraz popularniejsze stały się konwenty. Początkowo były one ogólnie poświęcone tematyce science-fiction, jednak na przełomie lat 70. i 80. XX wieku fandomy zaczęły organizować swoje indywidualne spotkania. Zrobili to między innymi w 1972 roku fani *Star Treka*, którzy zorganizowali swój własny konwent w Nowym Jorku.¹⁰ Powszechne stały się również *fanziny* – amatorskie gazetki dotyczące przedmiotu fascynacji danego fandomu. Mimo, że pierwsza taka gazетка – *The Comet* – ukazała się w 1930 roku¹¹, spopularyzował je dopiero Russ Chauvenet wykorzystując je w amerykańskim fandomie sci-fi. Coraz bardziej popularne filmy i serialne sci-fi spowodowały rozrost

⁸ Konwent – zgromadzenie, tutaj: konwent fanów – zjazd miłośników i fanów, najczęściej science fiction, mangi lub anime. Konwenty mogą być monotematyczne (poświęcone określonemu produktowi popkultury, np. książce czy grze komputerowej) lub politematyczne (skupione na wszystkich produktach zaliczających się np. do gatunku sci-fi lub kategorii komiksów). W czasie ich trwania odbywają się spotkania ze znanymi osobami, wykłady naukowe i tematyczne oraz występy artystyczne.

⁹ F. Coppa, *A Brief History of Media Fandom*, [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet: New Essays*, red. K.Hellekson, K. Busse, wydawnictwo McFarland, Jefferson 2006, str. 43.

¹⁰ Tamże, str. 46.

¹¹ Tamże, str. 42.

fandomów, które stały się międzynarodowym fenomenem. Coraz więcej fanów nie tylko udzielało się na konwentach lub w dyskusjach, ale również zaczęło tworzyć tzw. *fanfiction*¹² (materiały oparte na oryginale).

Duże zmiany w fandomach nastąpiły w latach 90. wraz z momentem upowszechnienia się Internetu. Umożliwiło to członkom fandomów nieograniczoną komunikację oraz możliwość wymiany zdań i uwag. Internet stał się też miejscem publikacji *fanfiction* oraz kopalnią informacji i wiedzy o produkcie popkultury, wokół którego skupiona jest dana społeczność fanów. Dzięki niemu, na przełomie wieków, fandom zyskał możliwość stawania się większym, bardziej ekscytującym i fascynującym z każdym dniem.

1.3. Fandom w ujęciu naukowym

Pomimo tego, że fandomy istnieją od ponad wieku, badania naukowe nad tą dziedziną rozpoczęły się stosunkowo późno. Zachodnie środowisko naukowe zainteresowało się społecznościami fanowskimi na początku lat 90. XX wieku, kiedy stały się one bardzo wyraźnym i stałym zjawiskiem w kulturze. W Polsce jednak nie nastąpiło jeszcze dogłębne badanie tego zjawiska, ze względu na brak dostatecznego zainteresowania ze strony naukowców.¹³

Piotr Siuda – jeden z liderów polskich badań naukowych dotyczących środowisk fanowskich – w swojej pracy pt. *Od dewiacji do głównego nurtu – ewolucja akademickiego spojrzenia na fanów* dokonuje rozróżnienia sposobu podejścia naukowców akademickich do fandomów na trzy główne fale: falę dewiacji, falę oporu oraz falę głównego nurtu.

Jako początek fali dewiacji można przyjąć pierwszą połowę XX wieku, kiedy to w USA powstał fandom fantastyki naukowej. W tym okresie naukowcy podchodzili do

¹² Fanfiction – w skrócie: fanfic, pol. fanfik; tekst literacki napisany przez fana danego produktu popkultury (filmu, książki, serialu itp.), z wykorzystaniem postaci i świata z oryginalnych utworów. Teksty te mogą również opowiadać historie, w których głównymi bohaterami są znane osoby, np. aktorzy czy muzycy. Fanfiki najczęściej publikowane są przez autorów w Internecie lub w specjalnych magazynach, tzw. fanzinach. Fanfiction zostanie dokładniej omówione w rozdziale trzecim tej pracy.

¹³ P. Siuda, *Fan fiction – przejaw...*, str. 303.

fanów jak do osób wymagających pomocy psychiatrycznej. Członków ruchów fanowskich uważano za osoby niedojrzałe, zdziecinniałe i antyspołeczne. Określano ich dewiantami niepotrafiącymi nawiązać kontaktów społecznych, jak i seksualnych, oraz niewiedzących jak funkcjonować w codziennym życiu. Jednym z przedstawicieli tej fali był Stephan Hinerman, który zajmował się badaniami nad fanami Elvisa Presley'a. Według niego radykalnymi zachowaniami fanów jest skłonność do kolekcjonowania gadżetów związanymi z ubóstwianymi przez nich piosenkarzem. W swoich badaniach skupia się też na aspekcie fantazji, w których to fani wyobrażają sobie Elvisa np. jako ich partnera seksualnego. Hinerman uważał, że członkowie ruchów fanowskich skupiają się na uwielbianych przez nich rzeczach w celach rekompensaty przeżytych traum życiowych. Podsumowując, fanów uważano za osoby niebezpieczne, nieźrównoważone i wymagające pomocy psychiatrycznej.¹⁴

Pod koniec fali dewiacji pojawili się naukowcy, którzy przestali podchodzić do fanów jak do osób wręcz obłąkanych. Tym samym rozpoczęła się tzw. fala oporu, w czasie której osoby należące do fandomów były uważane za aktywnych i twórczych uczestników kultury. Za początek tego nurtu uważa się przełom lat 80. i 90. XX wieku, kiedy to ukazały się dzieła radykalnie kontrastujące z opinią fali dewiacji. Zalicza się do nich m.in. badania Dicka Hebdige'a, który zauważył, że fani to publiczność nie bierna i bezrefleksyjna, lecz nadzwyczaj aktywna. Ważną postacią tego okresu jest również Michael de Certeau, który zauważył wtórną produkcję treści przekazywanych przez producentów w fandomach. W 1992 roku John Fishke opublikował artykuł pt. *The Cultural Economy of Fandom*, a Henry Jenkins wydał książkę pt. *Textual Poachers*. Obie te pozycje uważa się za przełomowe w tej fali naukowego podejścia do fandomu. Fishke w swojej publikacji zauważył hierarchiczną zależność między producentami oraz konsumentami, w której niższe stanowisko zajmują odbiorcy treści. Jenkins natomiast wyróżnił fanów od typowych odbiorców i traktował ich jak grupę charakteryzującą się awangardowym wręcz sposobem odbioru i radykalnym oporem w stosunku do przyjmowania treści medialnych.

¹⁴ P. Siuda, *Od dewiacji do głównego nurtu – ewolucja akademickiego spojrzenia na fanów*, [w:] *Studia medioznawcze*, red. M. Jabłonowski, Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego 2010, nr 3(42), http://sm.id.uw.edu.pl/Numery/2010_3_42/pelny.pdf (data dostępu: 26 kwietnia 2015), str. 89-90.

Na przełomie dwóch ostatnich fal (fali oporu oraz fali głównego nurtu) wytworzył się wewnętrzny nurt badaczy zajmujących się fan studies – tzw. aka-fan, czyli naukowców akademickich, którzy identyfikują się jednocześnie jako fani. Należy do nich m.in. wspomniany wcześniej Henry Jenkins. Do tego grona naukowców należą również Kristina Busse oraz Karen Hellekson – autorki przełomowej w badaniach nad fandomem książki pt. *Fan Communities In the Age of the Internet: New Essays*¹⁵. Ich utożsamianie się jako fani umożliwiło obalenie założeń z pierwszej fali postrzegania członków fandomów, kompletnie zmieniając obraz społeczności fanowskich. Doprowadziło to do ukształtowania się trzeciej fali w badaniach akademickich nad tą dziedziną.

Aktualnie trwa fala głównego nurtu, za której początek uznaje się 2006 rok, kiedy to Henry Jenkins wydał książkę pt. *Kultura konwergencji*. Nurt ten przedstawia fanów jako równych producentom. Twórcy tekstów medialnych nie ignorują ich jako odbiorców, tworząc wręcz ze specjalnym uwzględnieniem ich oczekiwań. Zaspokojenie ich potrzeb stało się dla nich priorytetem.¹⁶ Naukowcy badając fandomy, skupiają się na jednostkach go tworzących, doceniając indywidualność, twórczość i aktywność każdego z nich. Nie zapomniano jednak o fandomie jako strukturze społecznej. Zajęto się badaniami nad relacjami powstałymi w tych obecnie rozbudowanych, wielonarodowościowych grupach oraz obserwacją emocjonalnego zaangażowania fanów w odbiór danego produktu. Wnioski z tych badań można znaleźć m.in. w książce Mata Hillsa pt. *Fan Cultures* oraz pracy Cornella Sandvossa pt. *Fans: The Mirror of Consumption*.¹⁷

1.4.1. Zjawisko prosumpcji w fandomie

W okresie opisanej wcześniej fali oporu, naukowcy dostrzegli produktywność fanów związaną z konsumeryzmem przekazywanych im przez producentów treści.

¹⁵ H. Jenkins, *Where Fandom Studies Came From: An Interview with Kristina Busse and Karen Hellekson (Part One)*, <http://henryjenkins.org/2014/11/where-fandom-studies-came-from-an-interview-with-kristina-busse-and-karen-hellekson-part-one.html>, aktualizacja 17 listopada 2014, (data dostępu: 17 listopada 2014).

¹⁶ P. Siuda, *Od dewiacji do głównego nurtu...*, str. 96.

¹⁷ Tamże, str. 98.

Badania te rozstały rozwinięte w trzeciej fali, zaliczając twórczość fanowską do zjawiska prosumpcji.

Pojęcie prosumpcji zostało wprowadzone przez amerykańskiego socjologa i futurologa Alvina Tofflera. Prosumpcja to wynik połączenia produkcji z konsumpcją otrzymanego materiału.¹⁸ Skutkiem prosumpcji jest więc twór powstały na podstawie produktu już istniejącego w wyniku jego skonsumowania (przetworzenia). Tym samym konsumenci stają się producentami.¹⁹

Prosument to osoba, która chce aktywnie brać udział w procesie tworzenia, a nie tylko konsumować otrzymywane treści. W wyniku ich działań, producenci zmuszeni byli zmienić swoje podejście do konsumentów. Zaczęli ich traktować jako osoby współtworzące, jak również równe sobie.²⁰ Zjawisko prosumpcji najwidoczniejsze jest wśród odbiorców najbardziej zaangażowanych w odbiór treści, czyli u fanów. W fandomie prosumpcja jest efektem wielokrotnego obcowania z tekstem medialnym oraz spełniania potrzeby własnej twórczości jego członków. Może się to też łączyć z wyrażeniem sprzeciwu wobec ujednoliconej produkcji, kiedy to odbiorca chce być traktowany indywidualnie.²¹

W wyniku zjawiska prosumpcji w fandomie powstał tzw. *fanfiction* – twórczość fanowska wzorowana na otrzymanym od producentów produkcie. Określenie to odnosi się głównie do twórców powstałych w celach rozrywkowych.

Do *fanfiction* zalicza się:

- Teksty, np. opowiadania, teksty piosenek, wiersze i filmy wideo
- Cosplay, czyli przebranie się za postacie w ulubionego produktu popkulturowego

¹⁸ P. Siuda, *Mechanizmy kultury prosumpcji, czyli fani i ich globalne zróżnicowanie*, „Studia socjologiczne” 2012, nr 4(207), str. 109.

¹⁹ E. Szul, *Prosumpcja jako aktywność współczesnych konsumentów – uwarunkowania i przejawy*, [w:] *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy. Kryzys finansów publicznych – przyczyny, implikacje, perspektywy spójności społeczno-ekonomicznej*, red. M. G. Woźniak, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2013, nr 31, str.347-348.

²⁰ Tamże, str. 350.

²¹ Tamże, str. 349.

- Fanart, czyli obrazy i rysunki na temat świata produktu, wokół którego skupiony jest fandom
- Fanpage, czy strony internetowe, fora i grupy dyskusyjne on-line.²²

Fanfiction oraz wszystkie aktywności fanów zostaną omówione dokładniej w trzecim rozdziale tej pracy.

1.4. Społeczności fanowskie seriali telewizyjnych

Jak zostało to opisane wcześniej, fandom to wspólnota osób dzieląca zainteresowanie i fascynację danym produktem na podobnym poziomie. Może być to dowolny wytwór kulturowy, tym samym tworzą się swego rodzaju kategorie, takie jak fandom literatury, fandom muzyczny czy fandom medialny.

Fandom medialny skupia się wokół gatunków i produktów między innymi z dziedziny kina i telewizji. Odłam fanów kinematografii skupia swoje zainteresowania na produkcjach filmowych. Jednak najbardziej zauważalną i aktywną część fandomu medialnego stanowią fani seriali telewizyjnych²³.

Pierwszym znanym powszechnie fandomem serialu był Trekkies – fani produkcji telewizyjnej *Star Trek*, który rozwinął się w drugiej połowie XX wieku i funkcjonuje do dziś. Dodatkowo ta społeczność fanowska jest przykładem fandomu wewnątrznie zróżnicowanego, bowiem dzieli się na fanów serialu telewizyjnego oraz fanów produkcji filmowych *Star Treka*.

Kategoria fandomów seriali telewizyjnych jest bardzo liczna. Można założyć, że ile powstało seriali, tyle istnieje też fandomów. Różni je jednak wielkość, aktywność i powszechność, a co za tym idzie również widoczność dla osób z nimi niezwiązanych.

²² P. Siuda, *Fanfiction – przejaw...*, str. 299.

²³ Serial telewizyjny – seryjna produkcja programu telewizyjnego, o charakterze wieloodcinkowego filmu. Jej istotą jest udostępnianie odbiorcom kolejnych epizodów o określonej długości, w równych odstępach czasowych. Produkcja często jest kontynuowana przez wiele sezonów. Rozróżnia się seriale fabularne (przedstawiają losy wybranej grupy bohaterów, akcja serialu może rozwijać się chronologicznie z odcinka na odcinek lub każdy odcinek posiada indywidualną fabułę), dokumentalne i animowane (np. kreskówki).

W dalszej części rozdziału omówię kolejno historię powstania trzech różnych od siebie fandomów seriali telewizyjnych – *Doktora Who*, *Supernatural* oraz *Sherlocka*.

1.4.1. Whovians

Doktor Who (*Dr Who*) to brytyjski serial science fiction, stworzony przez Sydneya Newmana, C. E. Webbera oraz Donalda Wilsona, którego pierwszy odcinek widzowie obejrżeli 23 listopada 1963 roku na kanale BBC One. Przedstawia on przygody tytułowego Doktora Who – humanoidalnego kosmity, który podróżuje ze swoim kompanem (towarzyszem podróży) w czasie i wszechświecie za pomocą TARDISA – maszyny do przemieszania się między wymiarami, przypominającą brytyjską budkę telefoniczną.

Rysunek 1. Aktor William Hartnell grał pierwszego dr. Who w latach 1963-1966.

Źródło: <http://bbc.co.uk/drwho/classic> (data dostępu: 24 marca 2015).

Początkowo *Doktor Who* miał być programem edukacyjnym, w którym podróżująca w czasie postać uczy historii. Jednak w 1967 roku ostatecznie porzucono tą

koncepcję i skupiono się na science fiction, czyniąc wydarzenia historyczne tłem do fabuły. Serial szybko zdobył widzów wiernie śledzących losy Doktora i kompana, jednak na przestrzeni lat jego rankingi stopniowo spadały.

Po wyprodukowaniu dwudziestu sześciu sezonów, w 1989 roku produkcja *Doktora Who* została zawieszona. Decyzja ta spotkała się z gwałtowną falą protestów ze strony fanów przygód Doktora, jednak nie wpłynęło to na decyzję zakończenia serialu. W Wielkiej Brytanii był to koniec produkcji, lecz dzięki zainteresowaniu amerykańskich wytwórni powstał film telewizyjny o Doktorze Who, który miał być wstępem do amerykańskiej wersji serialu emitowanej w sieci FOX w 1996 roku. Film cieszył się ogromną popularnością w Wielkiej Brytanii, między innymi wśród członków fandomu. W USA oglądalność jednak była bardzo niska, co skutkowało wycofaniem się FOX z planowanej produkcji serii.²⁴

Doktor Who powrócił na ekrany telewizorów dopiero 26 marca 2005 roku, po wznowieniu produkcji przez Russella T. Daviesa oraz Julie Gardner. Nowopowstałe odcinki stanowiły kontynuację losów Doktora ukazanych w 1989 roku. W 2010 roku produkcją zajęli się Steven Moffat oraz Brian Minchin, tworząc obecnie ósmy sezon nowego cyklu (trzydziesty czwarty sezon licząc od początku produkcji). Od początku swojego istnienia serial *Doktor Who* był bardzo popularny w Wielkiej Brytanii. Obecnie wiernych widzów serii można znaleźć na całym świecie. Dzięki wieloletniej produkcji oraz emisji w ponad pięćdziesięciu krajach, fani *Doktora Who*, zwani *Whovians*, tworzą przykład wielopokoleniowego fandomu serialu telewizyjnego.

Ponad pięćdziesiąt lat produkcji serialu wiąże się z istnieniem wielu jego grup fanowskich, które bardzo różnią się od siebie, a jednocześnie są ze sobą ściśle powiązane. W społeczności fanowskiej *Doktora Who* można wyróżnić dwie dominujące grupy – fanów ujawniających się w latach 1963-1989 (pierwotnej produkcji serialu), oraz fanów po 2005 roku (wznowionej produkcji serialu)²⁵. Pojawienie się nowego pokolenia w jednym z najstarszych fandomów zmieniło oblicze *Whovians*. Społeczność,

²⁴ P. Booth, P. Kelly, *The changing faces of <<Doctor Who>> fandom: New fans, New Technologies, old practices?* [w]: *Participations: Journal of Audience and Reception Studies*, Uniwersytet DePaul, 2013, t. 10, wyd. 1, str. 61, <http://www.participations.org/Volume%2010/Issue%201/5%20Booth%20&%20Kelly%2010.1.pdf> (data dostępu: 15 stycznia 2015).

²⁵ Tamże.

która w latach 80. i 90. XX wieku spotykała się w małych grupach w celu omawiania odcinków serialu²⁶, za sprawą nowych młodych członków zaczęła funkcjonować w Internecie.

1.4.2. Fandom *Supernatural*

Amerykański serial *Nie z Tego Świata (Supernatural)*, tworzony przez Erica Kripke, Josepha McGinty Nichola oraz Roberta Singera, zaliczany jest do gatunku dark fantasy²⁷ i rozpoczął swoją emisję 13 sierpnia 2005 roku. Początkowo powstał na zlecenie telewizji Warner Brothers. Po fuzji tej wytwórni z United Paramount Network, odcinki emitowane są w telewizji The CW (The CW Television Network). Jak dotąd serial liczy dziesięć sezonów.

²⁶ Tamże, str. 62.

²⁷ Dark fantasy – podgatunek łączący w sobie elementy fantasy i horroru. Termin ten jest często używany w odniesieniu do dzieł charakteryzujących mroczną, ponurą atmosferą, poczuciem horroru i grozy. Odnosi się najczęściej do takich produktów popkultury jak gry komputerowe, filmy, książki oraz komiksy.

Rysunek 2. Grafiki promujące odcinki serialu *Supernatural*.

Źródło: <http://www.supernatural.com.pl/page/galeria.html> (data dostępu: 24 marca 2015).

Serial opowiada o losach dwóch braci – Deana i Sama Winchesterów, którzy zajmują się polowaniami na duchy, potwory i inne istoty paranormalne oraz walką z nimi. Pierwsza seria *Supernatural* zawierała w każdym odcinku nawiązania do kultowych i ogólnie znanych zjaw i potworów z podań i historii ludowych²⁸, takich jak Krwawa Mary, Kobieta w bieli czy Wendigo – kreatury znanej z mitologii indiańskiej.

Supernatural szybko zdobyło stałych widzów, głównie właśnie dzięki nawiązaniom do potworów z mrocznych kulturowych podań i historii. Mimo kilku gorszych sezonów i mniejszej oglądalności, wierni od pierwszych odcinków fani zapewnili serii stabilny ranking, a co za tym idzie – również ciągłość jej produkcji. Dzięki temu scenarzyści mogli rozwinąć indywidualne wątki postaci, pozwalając widzom nawiązać z nimi emocjonalną więź. Dzięki temu fandom *Supernatural* stał się jeszcze bardziej aktywny i oddany produkcji.

Obecnie fani tego serialu uważani są za jedną z najbardziej aktywnych i wiernych społeczności fanowskich. Wynika to głównie z ich działalności w Internecie. Członkowie tej grupy od początku swojego istnienia korzystali ze wszystkich

²⁸ H. Jenkins, *Supernatural: First Impressions*, <http://henryjenkins.org/2007/01/supernatural.html>, aktualizacja 15 stycznia 2007, (data dostępu: 25 luty 2015).

możliwości, jakie dawało im to medium – stworzyli fora oraz strony internetowe stanowiące kompendium wiedzy o każdym epizodzie *Nie z tego świata*. Obecnie są najbardziej aktywni na portalach społecznościowych oraz platformach mikroblogowych²⁹.

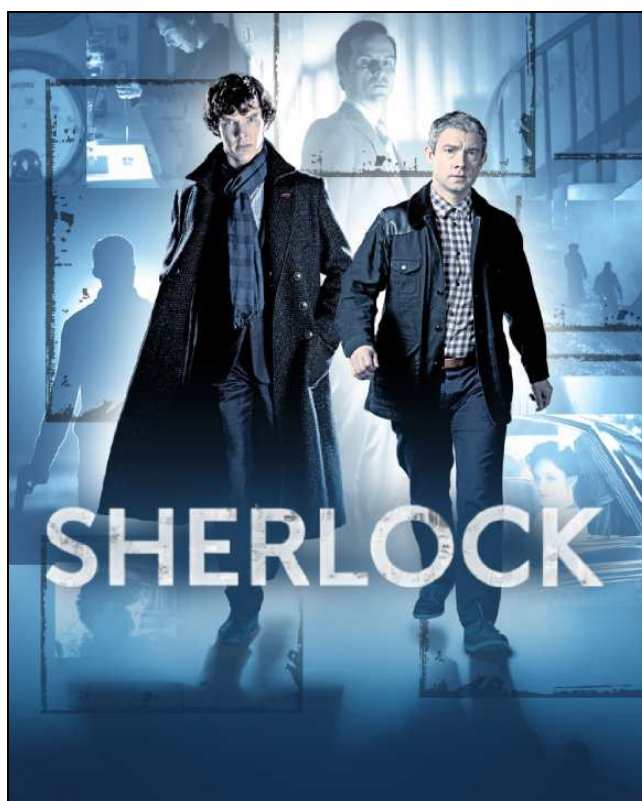
1.4.3. Sherlockians

Postać Sherlocka Holmesa jest znana w popkulturze od 1887 roku, kiedy to sir Arthur Conan Doyle wydał swoją pierwszą powieść kryminalną *Studium w Szkarłacie*. Pięćdziesiąt sześć historii przedstawiających losy kultowego już detektywa owocowało w mnóstwo produkcji nie tylko w dziedzinie literatury, ale również w kinematografii, sprawiając, że Sherlock Holmes stał się światową ikoną popkultury.

Sherlock Holmes ma wiernych fanów, dzięki czemu jego postać jest interesująca dla producentów – zarówno filmowych, jak i telewizyjnych. W historii kinematografii znanych jest wiele filmów o przygodach tego detektywa (między innymi seria produkowana przez Warner Brothers). Jednak ostatnimi czasy powstało wiele seriali telewizyjnych opartych na dziełach Doyle’a. Jednym z nich jest serial *Sherlock* produkowany przez BBC od 2010 roku, który przenosi fabułę do czasów współczesnych.

²⁹ Mikroblog – rodzaj dziennika prowadzonego w Internecie, charakteryzujący się krótkimi wpisami. Składają się one często z jednego zdania lub małej ilości znaków. Ich ideą jest umożliwienie użytkownikom informowania swoich odbiorców o tym, co się dzieje “teraz”, wpisy mają więc często charakter statusu. Oprócz tekstu wpis może zawierać jako załącznik zdjęcie lub filmik. Jednym z najpopularniejszych portali mikroblogowych jest Twitter.

Rysunek 3. Grafika promująca pierwszy sezon serialu *Sherlock*.

Źródło: <http://www.imdb.com/title/tt1475582> (data dostępu: 26 marca 2015).

Sherlock, którego scenariusz tworzy znany z *Doktora Who* Steven Moffat w duecie z Markiem Gattisem, przedstawia losy Sherlocka Holmesa i doktora Watsona w otoczeniu różniącym się od dotychczas przedstawianym w innych produkcjach. Detektywi dalej mieszkają przy znanej z powieści Doyle'a 221B Baker Street i czekają na nich ci sami wrogowie³⁰, z których największym jest Moriarty. Jednak fabuła serialu przeniesiona została do współczesnego Londynu, a Holmes korzysta nie tylko ze swojej wiedzy, ale również ze wszystkich dostępnych nowinek technologicznych. Doktor Watson, który wrócił z wojny w Afganistanie, nie pisze powieści opartej na badanych przez detektywa sprawach, lecz prowadzi bloga³¹.

Dotychczas powstały trzy serie po trzy odcinki, z których każdy trwa dziewięćdziesiąt minut. Forma mini serialu pozwala stworzyć produkcję

³⁰ *About Sherlock* – Oficjalna strona produkcji serialu *Sherlock* <http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3FvspTyB0YHhtN7MRns2Fm/about-sherlock> (data dostępu: 25 stycznia 2015).

³¹ *The personal blog of dr John H. Watson*, <http://www.johnwatsonblog.co.uk>, (data dostępu: 25 stycznia 2015).

przypominającą realizacją film oraz przedstawić fabułę tak, aby jak najwięcej elementów nawiązywało do oryginalnych powieści.

Ta współczesna adaptacja losów Sherlocka Holmesa szybko zyskała popularność nie tylko w Wielkiej Brytanii. Dzięki międzynarodowej emisji odcinków serial zyskiwał wiernych widzów, z których wielu stało się członkami fandomu zwanego *Sherlockians*. Członkowie tego odłamu społeczności fanowskiej, skupionej wokół postaci Sherlocka Holmes'a, ujawnili się od razu po rozpoczęciu emisji pierwszej serii.

Jako miejsce swojej działalności, od początku swojego istnienia przyjęli Internet. Są to fani wyjątkowo aktywni w odbiorze – analizują wielokrotnie odcinki i sceny, doszukując się symboliki oraz nawiązań do oryginalnych historii napisanych przez Doyle'a – a to medium daje im możliwość na szybką wymianę informacji i spostrzeżeń. Aktywność fandomu nie wygasa nawet w momencie tak tzw. hiatusu³², który w przypadku produkcji *Sherlocka* trwa średnio dwa lata. Wręcz przeciwnie – okres ten jest u nich nadzwyczaj aktywny³³, co widać po ich zachowaniu na platformach miniblogowych i portalach internetowych tworzonych bezpośrednio przez nich.

Podsumowanie

Fandomowość to zjawisko, które kształtowało się od XIX wieku oraz stale ewoluuje. Przez to grupy fanowskie stają się coraz częściej obiektem zainteresowania naukowców, którzy badają ich funkcjonowanie, strukturę oraz zachowanie ich członków. Wraz z upływem czasu zmieniają się też sposoby funkcjonowania fandomów. Początkowo działalność grup fanowskich opierała się głównie na spotkaniach i wydawaniu czasopism. Obecnie głównym miejscem ich spotkań jest świat wirtualny – Internet.

³² Hiatus – przerwa. W odniesieniu do serialu termin ten określa przerwę wypadającą między emisją dwóch sezonów – w jej czasie fandom znajduje się tzw. w hiatusie.

³³ K. Nieć, Praca Magisterska pt. *Wpływ Internetu na rozwój nowych więzi społecznych. Przykład fandomu*, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu, Instytut Socjologii, Zielona Góra 2014, str. 45.

Rozdział 2. Wpływ Internetu na Fandom

W rozdziale drugim swojej pracy omówię, jaki wpływ na grupy fanowskie miało upowszechnienie się Internetu oraz w jaki sposób wynalazek ten jest wykorzystywany w fandomach. W osobnych podrozdziałach przedstawię po kolei, jaki wpływ miał Internet na fandomy seriali *Dr. Who*, *Supernatural* oraz *Sherlock*. Opisanie zachowań fanomów *Supernatural* oraz *Sherlockians* oprę na własnych obserwacjach ze względu na brak źródeł naukowych oraz osobistą przynależność do tych społeczności fanowskich.

2.1. Wpływ Internetu na społeczności fanowskie

W początkach swojego istnienia, przypadające na przełom XIX i XX wieku, fandom zmagał się z największymi przeszkodami, jakimi są przestrzenne rozproszenie jego członków i różnica czasu jaka ich dzieli, a co za tym idzie brakiem możliwości szybkiej i trwałej integracji. Bariery odległości i czasu zniknęły wraz z pojawieniem się i rozpowszechnieniem Internetu.³⁴

Wynalazek ten przyczynił się do znacznych zmian w starej formie fandomu, pozwalając mu rozszerzyć swoje działanie poza tradycyjne metody działalności (konwenty, listy, gazetki itp.). Na początku lat pięćdziesiątych XX wieku fandom serialu *Forever Knight* utworzył pierwszą listę e-mail członków tej społeczności³⁵ i przyczyniło się to do upłynnienia i zwiększenia komunikacji między wielbicielami tego serialu. Ten pomysł na komunikację między fanami szybko zaczęły wykorzystywać również inne fandomy.

Jednak Internet nie spowodował tylko ułatwienia komunikacji w fandomie. Wirtualna przestrzeń elektronicznej sieci stała się oto z czasem głównym miejscem gromadzenia społeczności fanowskich i ich funkcjonowania. Członkowie

³⁴ P. Siuda, *Wpływ Internetu na rozwój fandomów...*, str. 241.

³⁵ F. Coppa, *A Brief History...*, str. 53.

fandomów coraz aktywniej udzielali się w Internecie, tworząc fora, strony czy blogi, wokół których gromadzili się fani tych samych produktów popkultury, którzy do tej pory nie należeli lub nie utożsamiali się z fandomem. Działalność fanów stopniowo przenoszona była do elektronicznej sieci, która umożliwiała szybkie rozpowszechnianie treści i dostęp do treści dla o wiele większej ilości osób, które znajdowały się w różnych miejscach świata. Tym samym społeczności fanowskie zaczęły się rozrastać, a ich liczebność stale rosła. Dodatkowo grupy te straciły charakter lokalny, a fandomowość stała się zjawiskiem o zasięgu globalnym³⁶.

Jakie korzyści czerpią fandomy z Internetu? Między innymi jest to medium pozwalające im na wymianę i zbieranie informacji³⁷. Grupy fanowskie wybrały Internet do przekazu informacji, ponieważ tradycyjne media im na to nie pozwoliły – fandom nie mógł korzystać z głównego źródła przekazu informacji, jakim jest telewizja czy radio, więc wykorzystali nowe, świeże medium, jakim jest Internet³⁸. Dodatkowo elektroniczna sieć nie ogranicza odbiorców produktów popkultury do przynależności do jednego określonego fandomu – przykładowo fan Gwiazdnych Wojen może również być *Trekkie*, jednocześnie będąc członkiem fandomu serialu *Doktor Who*. Internet stał się również domem dla niezliczonej ilości społeczności fanowskich, które bardzo łatwo się rozrosły oraz stały się widoczne dla osób do nich nienależących³⁹. Ich członkowie mają nieograniczoną możliwość działalności, której się nie wstydzą – Internet zapewnia im anonimowość, co chroni ich przed wyśmianiem przez osoby nienależące do fandomu.⁴⁰

³⁶ P. Siuda, *Wpływ Internetu na rozwój fandomów...*, str. 240.

³⁷ Tamże, str. 241.

³⁸ A. Czaplińska, P. Siuda, *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”...*, str. 53.

³⁹ P. Siuda, *Wpływ Internetu na rozwój fandomów...*, str. 240.

⁴⁰ A. Czaplińska, P. Siuda, *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”...*, str. 52.

Rysunek 4. Przykład grafiki stworzonej przez osobę należącą do wielu fandomów – połączenie fandomu filmu *Thor* (postać Lokiego – środek) oraz serialu *Sherlock* (postaci Sherlocka – lewa, i dr. Watsona - prawa).

Źródło: <http://larygo.tumblr.com> (data dostępu: 17 listopada 2014).

Internet daje grupom fanowskim wiele różnych dróg rozwoju. Każdy z fandomów, mimo podobnego funkcjonowania w tym medium, korzysta z jego możliwości w inny, specyficzny i charakterystyczny sposób. Dlatego w dalszej części rozdziału omówię jak Internet jest wykorzystywany przez dany fandom, na przykładnie grup fanowskich seriali *Doktor Who*, *Supernatural* oraz *Sherlock*.

2.1.1. Ewolucja fandomu *Doktora Who*

Jak zostało wspomniane w rozdziale pierwszym tej pracy, społeczność fanowska serialu *Doktor Who* cechuje się jedną z najdłuższych działalności w historii zjawiska fandomów. Nieuniknione były zmiany w funkcjonowaniu tego fandomu w okresie ponad pięćdziesięcioletniej działalności.

Pierwsze pokolenie *Whovians*, przypadające na pierwotną produkcję serialu w latach 1963-1989, bardzo długo funkcjonowało w tradycyjny sposób. Działalność ich członków ograniczała się głównie do udziału w konwentach lub nielicznych grupach dyskusyjnych⁴¹ czy wydawania gazetek tematycznych. W tym okresie, członkowie tego

⁴¹ P.Booth, P.Kelly, *The changing faces of <<Doctor Who>> fandom...*, str. 62.

fandomu preferowali spotkanie się w grupach i nie odczuwali potrzeby szukania innych metod komunikacji. Dodatkową aktywnością fanów były amatorskie produkcje radiowe oraz fanowskie teksty literackie.⁴² Takie działania były wystarczające, aby ta grupa fanowska przetrwała okres zawieszenia produkcji, który trwał aż do 2005 roku. W momencie wznowienia serialu przez stację BBC, do fandomu całkowicie składającego się z fanów starych serii dołączyły osoby zafascynowane nowymi odcinkami. W ten sposób doszło do utworzenia się dwóch pokoleń *Whovians*, które bez problemu razem funkcjonują i nawzajem akceptują swoje działania.

Rysunek 5. Rodzina przebrana za postaci z serialu *Doktor Who*.

Źródło: <http://www.dorkly.com/post/50681/doctor-who-family-cosplay> (data dostępu: 10 kwietnia 2015).

Wraz z pojawieniem się nowych fanów *Doktora Who* zaczęła zmieniać się struktura fandomu – młode pokolenie jest bardziej skupione i aktywne w Internecie⁴³, korzystając z portali społecznościowych oraz platform miniblogowych, np. na Tumblr. Przeniesienie przez nowych członków działalności fandomu do sieci spowodowało jego intensywny rozrost, ponieważ grupa stała się łatwiejsza do znalezienia i zauważenia dla

⁴² Tamże, str. 61.

⁴³ Tamże.

osób chcących do niej dołączyć. Młodzi *Whovians* są również bardziej obcy z technologią oraz programami komputerowymi, co pozwala im tworzyć wiele dzieł zaliczanych do fanfiction. Członkowie fandomu serialu *Doktor Who* są autorami wielu stron i blogów zawierających ich dzieła graficzne i audiowizualne, jak i amatorską twórczość literacką. Bardzo często na danej stronie internetowej umieszczane są dzieła z jednej kategorii fanfiction – przykładem jest blog *Doctor Who Fan Fiction* na portalu Tumblr, zawierający teksty literackie powstałe w oparciu o fabułę serialu. Osoby odwiedzające tą stronę mają możliwość przeszukania dotychczas powstałych tekstów, dodania własnej twórczości (ang. *submit*⁴⁴), jak również mogą poprosić o napisanie historii o określonej fabule (ang. *request*⁴⁵). Blog ten jest prowadzony nieprzerwanie od października 2011 roku przez siedem osób. Cztery z nich są głównymi adminami⁴⁶, którzy zajmują się m.in. określaniem reguł, które muszą spełniać teksty ukazujące się na stronie. Dwie osoby są moderatorami, których zdaniem jest dbanie o graficzny wygląd bloga. Wśród osób prowadzących *Doctor Who Fan Fiction* jest również użytkownik odpowiedzialny za wyszukiwanie na portalu Tumblr tekstów, które mogłyby zostać opublikowane na tym blogu⁴⁷.

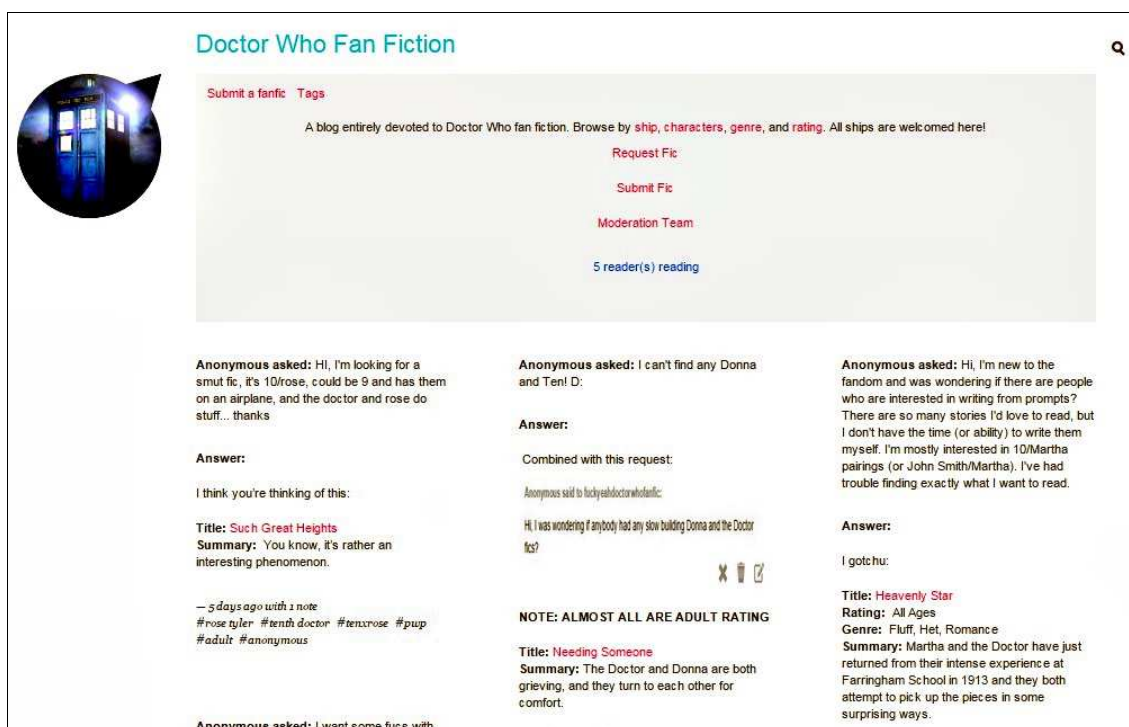
⁴⁴ Submit – pol. składać, przedstawiać, tutaj: wysyłać na serwer/stronę; w odniesieniu do fanfiction oznacza publikowanie pracy własnego autorstwa na blogu, który zajmuje się zbieraniem tekstów literackich odnoszących się do określonego fandomu.

⁴⁵ Request – podanie, prośba, tutaj: prośba skierowana do autora fanfiction o napisanie tekstu o określonej fabule i w wybranym gatunku literackim. Tekst ten publikowany jest na stronie autora faników, do którego kierowany jest request.

⁴⁶ Admin – potocznie administrator, osoba zarządzająca daną stroną internetową, właściciel bloga.

⁴⁷ Moderation Team: <http://fuckyeahdoctorwhofanfic.tumblr.com/mods> (data dostępu: 26 maja 2015).

Rysunek 6. Blog Doctor Who Fan Fiction na portalu Tumblr poświęcony twórczości literackiej fandomu *Doktora Who*.

Źródło: <http://fuckyeahdoctorwhofanfic.tumblr.com/> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Spółeczność fanowska serialu *Doktor Who* jest przykładem fandomu wielopokoleniowego, a mimo to współgrającego jako całość. Grupa ta nauczyła się funkcjonować w XXI wieku, po tym jak wznowiono produkcję serialu i przybyło nowych członków. *Whovians* są przykładem fandomu, który po długoletnim działaniu w sposób tradycyjny (konwenty, koła dyskusyjne, czasopisma fanowskie itp.), przeniósł swoje funkcjonowanie do Internetu. Zmiana ta skutkowała rozrostem społeczności, unowocześnieniu jej działania oraz dała grupie możliwość szybszego komunikowania się oraz wymiany swoją twórczością.

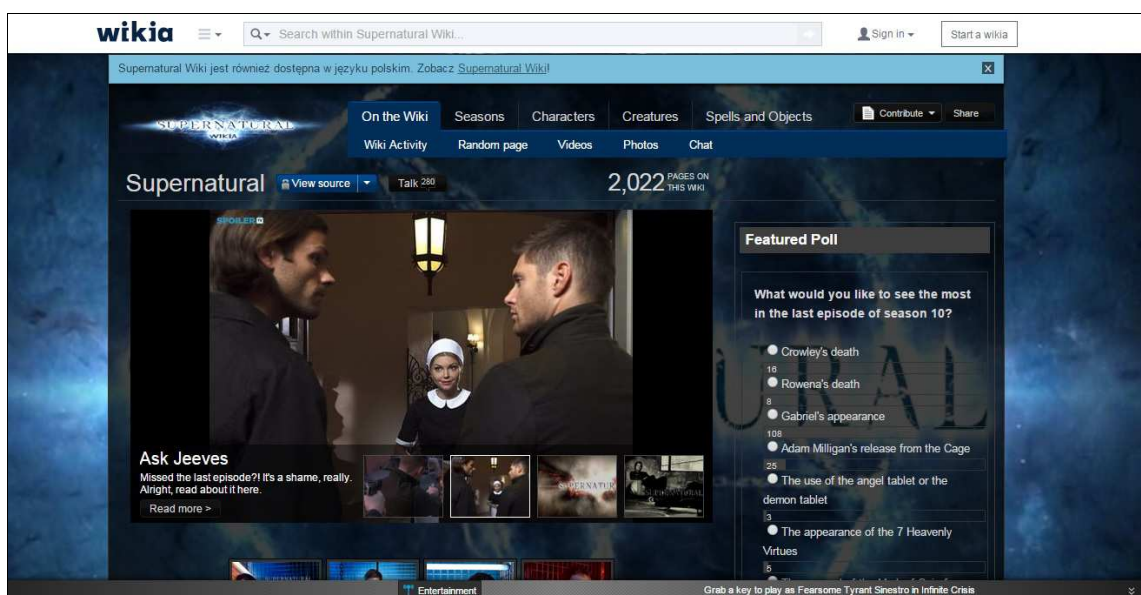
2.1.2. Fani *Supernatural*

Fandom serialu *Supernatural* ukształtował się wraz z początkiem emisji serialu w USA, czyli w 2005 roku. Jest więc przykładem grupy fanowskiej, która powstała już w momencie, gdy Internet był powszechnie dostępny, dlatego szybko stał się on głównym miejscem jej działania. Społeczność ta wykorzystuje jednak każde możliwe sposoby działalności, zarówno w przestrzeni wirtualnej, jak i w świecie realnym,

np. spotyka się w grupach na zlotach i konwentach, uczęszcza na spotkania z twórcami serialu oraz tworzy strony internetowe poświęcone serialowi.

Serial *Supernatural* jest dla fanów źródłem wielu informacji. Członkowie fandomu zbierają wiadomości o każdej postaci, jaka pojawi się w serii. Prowadzą również amatorskie radia internetowe, w których puszczana jest muzyka tylko i wyłącznie użyta w serialu. SupernaturalRadio.org (*SNRadio*) prowadzone jest przez członków fandomu oraz nadaje dzięki korzystaniu z witryny live365.com od 2012 roku. Oprócz muzyki z serialu, w programie *SNRadio* znajdują się również samodzielnie przez fanów nagrywane i przeprowadzane na konwentach wywiady z aktorami grającymi w *Supernatural*. Członkowie fandomu stworzyli również wiele stron internetowych o charakterze encyklopedii, które stanowią kompendium wiedzy na temat serialu i postaci w nim występujących. Przykładem takiej witryny jest anglojęzyczna *Supernatural Wikia*, która jest zbiorem wszystkich informacji o serialu – znajdują się tam listy piosenek wchodzących w skład ścieżki dźwiękowej kolejnych odcinków, opisy potworów i bestii, używane zaklęcia i magiczne obiekty oraz opisy postaci. Strona jest aktualizowana o nowe informacje wraz z pojawieniem się kolejnego odcinka z serii. Jest to źródło wiedzy tworzone przez fanów dla fanów.

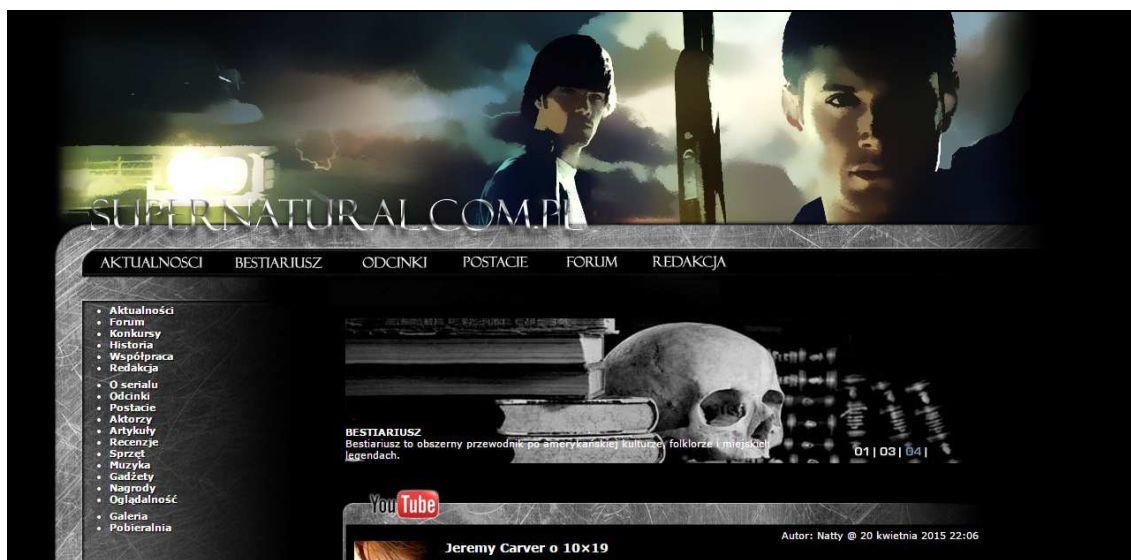
Rysunek 7. *Supernatural Wikia* - anglojęzyczna strona poświęcona serialowi *Supernatural*.

Źródło: http://supernatural.wikia.com/wiki/Supernatural_Wiki (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Polscy fani również stworzyli własną stronę, bardzo podobną do *Supernatural* Wikia. Polskojęzyczna witryna Supernatural.com.pl zawiera również bestiariusz (katalog bestii i potworów z podziałem na sezony serialu), katalog muzyki z serialu, informacje o aktorach, a nawet recenzje odcinków i sezonów.

Rysunek 8. Strona o serialu *Supernatural*, tworzona przez polskich fanów.

Źródło: <http://www.supernatural.com.pl/> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Członkowie fandomu *Supernatural* stali się jeszcze bardziej aktywni wraz z powstaniem się w 2007 roku witryny miniblogowej Tumblr. Członkowie tej grupy fanowskiej założyli liczne blogi, na których publikują swoją amatorską twórczość literacką, jak i audio-wizualną. Blog *Winchester Generation* został założony w czerwcu 2012 roku przez obecnie dwudziestojednoletnią Annę, która należy do fandomu *Supernatural*⁴⁸. Na tej stronie są publikowane teksty jej autorstwa oraz reblogowane fanfiki innych użytkowników Tumblr. Teksty ukazujące się na *Winchester Generation* są skategoryzowane według gatunku dla ułatwienia przeszukiwania treści.

Fandom *Supernatural* zasłynął również na tej platformie ze względu na swoje zachowanie – fani tego serialu mają bowiem w zwyczaju dopisywanie analogii z serialu do postów innych użytkowników, którzy niekoniecznie są związani z tym fandomem. Członkowie tej społeczności używają również kadrów z serialu do postów odnoszących

⁴⁸ About me <http://winchestergeneration.tumblr.com/aboutme> (data dostępu: 26 maja 2015)

się do obchodzonych aktualnie świąt. Inni użytkownicy witryny Tumblr często uważają te zachowania fanów *Supernatural* za żartobliwe.

Rysunek 9. Przykład postu, do którego członek fandomu *Supernatural* dodał pasujący kadr z serialu.

Źródło: <http://www.tumblr.com> (data dostępu: 14 marca 2015).

Rysunek 10. Kadr z serialu wykorzystany przez członka fandomu z okazji Halloween.

Źródło: <http://www.tumblr.com> (data dostępu: 15 marca 2015).

Oprócz witryny miniblogowej Tumblr, grupa fanowska serialu *Supernatural* wykorzystuje do komunikacji portal społecznościowy Twitter. Służy on m.in. do krótkich rozmów między członkami fandomu. Jednak najlepiej wykorzystywany jest w momencie emisji nowych odcinków serii, bowiem w momencie tym twórcy serialu oraz aktorzy prowadzą z fanami w tzw. live-tweeting⁴⁹, czyli rozmowę za pomocą portalu Twitter z jednoczesnym oglądaniem nowego epizodu. W prowadzeniu live-

⁴⁹ Live-tweeting – polega na raportowaniu „na żywo” za pomocą tweedów (wiadomości na portalu Twitter) trwającego w danej chwili wydarzenia. Pierwszy live-tweeting miał miejsce w momencie inauguracji Baracka Obamy na Prezydenta Stanów Zjednoczonych w 2009 roku. Najczęściej pojęcie to odnosi się do raportowania wydarzeń w kontekście dziennikarstwa obywatelskiego. Coraz częściej jednak używane jest jako określenie prowadzenia dyskusji i opisywania swoich wrażeń w czasie uczestnictwa w danym wydarzeniu. Tutaj: omawianie i prowadzenie dyskusji na temat danego odcinka serialu za pomocą krótkich wiadomości na portalu Twitter, w realnym czasie emisji danego epizodu.

tweetingu pomaga możliwość tagowania⁵⁰ publikowanych na portalu wiadomości. Tweety (wiadomości publikowane na portalu Twitter) odnoszące się do serialu *Supernatural* znakowane są wtedy za pomocą słowa #Supernatural lub #SPNFamily. Pozwala to na łatwiejsze śledzenie dyskusji oraz odczytywanie nowych postów.

Rysunek 11. Tweet Jareda Padaleckiego, aktora z serialu *Supernatural*, w czasie live-tweetingu.

Źródło: <https://twitter.com/jarpad/status/542550320773996544> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

⁵⁰ Tagowanie - katalogowanie, indeksowanie lub kategoryzacja zasobów internetowych. Tagowanie występuje na serwisach komercyjnych (np. sklepach internetowych), portalach społecznościowych (np. Facebook albo Twitter) czy platformach mikroblogowych (np. Tumblr). Wykonywane jest przez użytkowników danego portalu za pomocą tzw. hastagów, czyli krótkich wyrazów umożliwiających szybkie przeszukiwanie zawartości portali.

Fandom serialu *Supernatural* jest przykładem społeczności fanowskiej, która w miarę swojego rozwoju wykorzystuje nowe możliwości, jakie daje jej Internet. Fani rozpoczynali swoją działalność od prowadzenia prostych stron internetowych o charakterze encyklopedii, a obecnie stanowią jeden z najbardziej aktywnych fandomów na platformie Tumblr oraz portalu Twitter.

2.1.3. Społeczność fanowska *Sherlocka*

W 2010 roku w BBC wyemitowano pierwszy odcinek nowej adaptacji przygód znanego w popkulturze detektywa Sherlocka Holmesa. Mało kto przypuszczał, że serial *Sherlock* tak szybko zdobędzie fanów i tak dużą popularność. Trzy odcinki, po dziewięćdziesiąt minut każdy – tyle fani współczesnej wersji przygód detektywa otrzymali od twórców serialu BBC w pierwszej serii. Tyle wystarczyło, aby powstał najbardziej aktywny fandom, którego miejscem skupienia od początku istnienia jest Internet i platforma miniblogowa Tumblr. Tylko to medium pozwala im na analizę, zbieranie oraz wymianę informacji w sposób natychmiastowy.

Grupa skupiona wokół serialu BBC *Sherlock* pojawiła się od razu po emisji pierwszego epizodu nowej wersji przygód kultowego detektywa. Fandom skupiony do tej pory na filmowych produkcjach, oszalał – zachwycał się grą aktorską, montażem, muzyką, wykorzystaniem wątków z oryginalnych powieści sir Arthura Conana Doyle'a oraz przeniesieniem akcji do współczesnego Londynu.

Fani *Sherlocka* nie skupili się jednak tylko na wyglądzie i formie otrzymanej treści. Po wyemitowaniu wszystkich odcinków pierwszej serii, dla *Sherlockians* przyszedł moment hiatusu i fandom musiał cierpliwie czekać na kolejną serię. Obecnie fandom przeżywa trzeci już hiatus i oczekuje premiery zapowiedzianego świątecznego odcinka specjalnego oraz czwartego sezonu serialu. Często członkowie fandomu określają ten okres jako bardzo ciężki do przetrwania, lecz wykorzystują go w sposób twórczy – skupiają się m.in. na tworzeniu fanartów ze wszystkich dziedzin artystycznych (rysunek, tekst, wideo itd.). Dodatkowo mają czas na powtórne oglądanie odcinków, co skutkuje dogłębną analizą otrzymanej treści – odczytują symbolikę mówiącą o charakterze postaci, emocjach panujących w danych scenach oraz szukają

wskazówek mówiących o tym, co się może wydarzyć w następnych odcinkach. Każdy z członków fandomu staje się detektywem starającym się odczytać jak najwięcej informacji i rozwikłać jak najwięcej zagadek umieszczonych w treści odcinków przez scenarzystów.

Rysunek 12. Post na platformie Tumblr odnosząca się do hatusu w fandomie serialu *Sherlock*.

themsu82-rise-and-fall

Hello HIATUS old friend
WE MEET AGAIN

HLV Premiere: January 12th, 2014

January 12th, 2014: 365 Days of Hiatus So Far!

The count continues...

That's right, fellow Sherlockians! It has indeed been one year since the last episode of Sherlock BBC so far.

We do have a Christmas special to look forward to before—hopefully—that start of the forth season to begin immediately after. But, alas, that is nearly an exact year away from the current date.

I do have one thing to say that can cheer us all up though!

dramatic pause

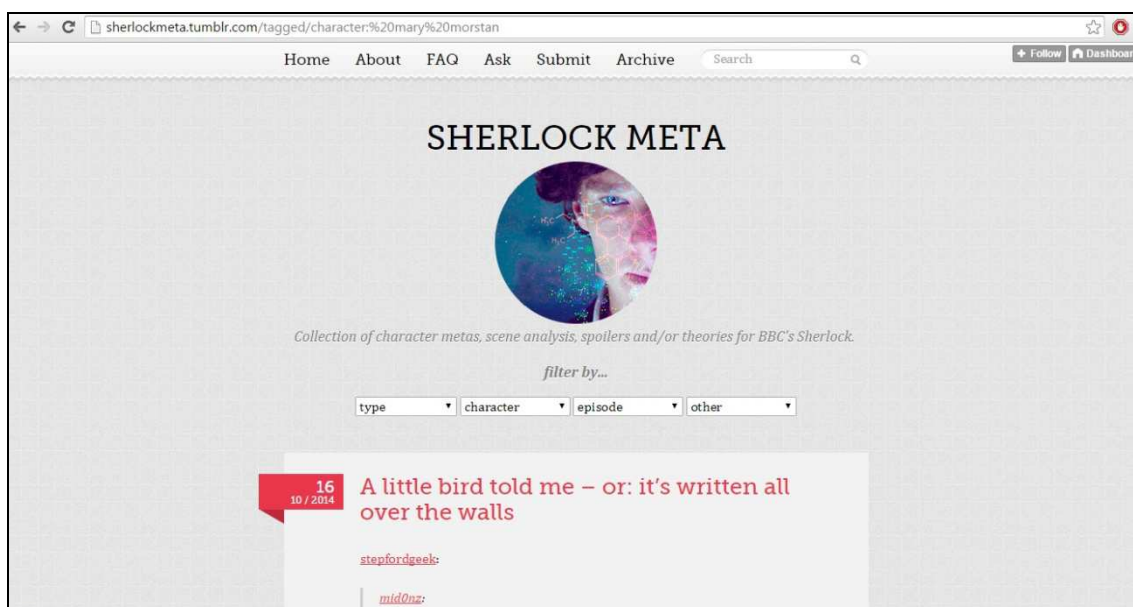
The Supernatural fandom has never reached 666 days of hiatus, but we have once, and we will again. MWAHAHAHAHA~!

cough*Don't kill me, SPN Fandom, I'm one of you too but we all gotta admit this is true and give this victory to the Sherlock fandom. May it be a feat we never meet!*salutes

Źródło: <http://themsu82-rise-and-fall.tumblr.com/post/107882262824/thats-right-fellow-sherlockians-it-has-indeed> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Na platformie Tumblr powstały liczne blogi poświęcone tylko analizie treści serialu *Sherlock*. Posty mają tam charakter dyskusji – każdy może dopisać swoje spostrzeżenia, przedstawić inną teorię lub zwrócić uwagę na błędną analizę. Członkowie *Sherlockians* badają każdy element serialu – analizują charaktery postaci, tłumacząc motywy ich postępowania, odczytują mimikę oraz znaczenie gestów, badają symbolikę elementów scenografii doszukując się w nich wskazówek mówiących o charakterze danej sceny i postaciach w nich występujących.

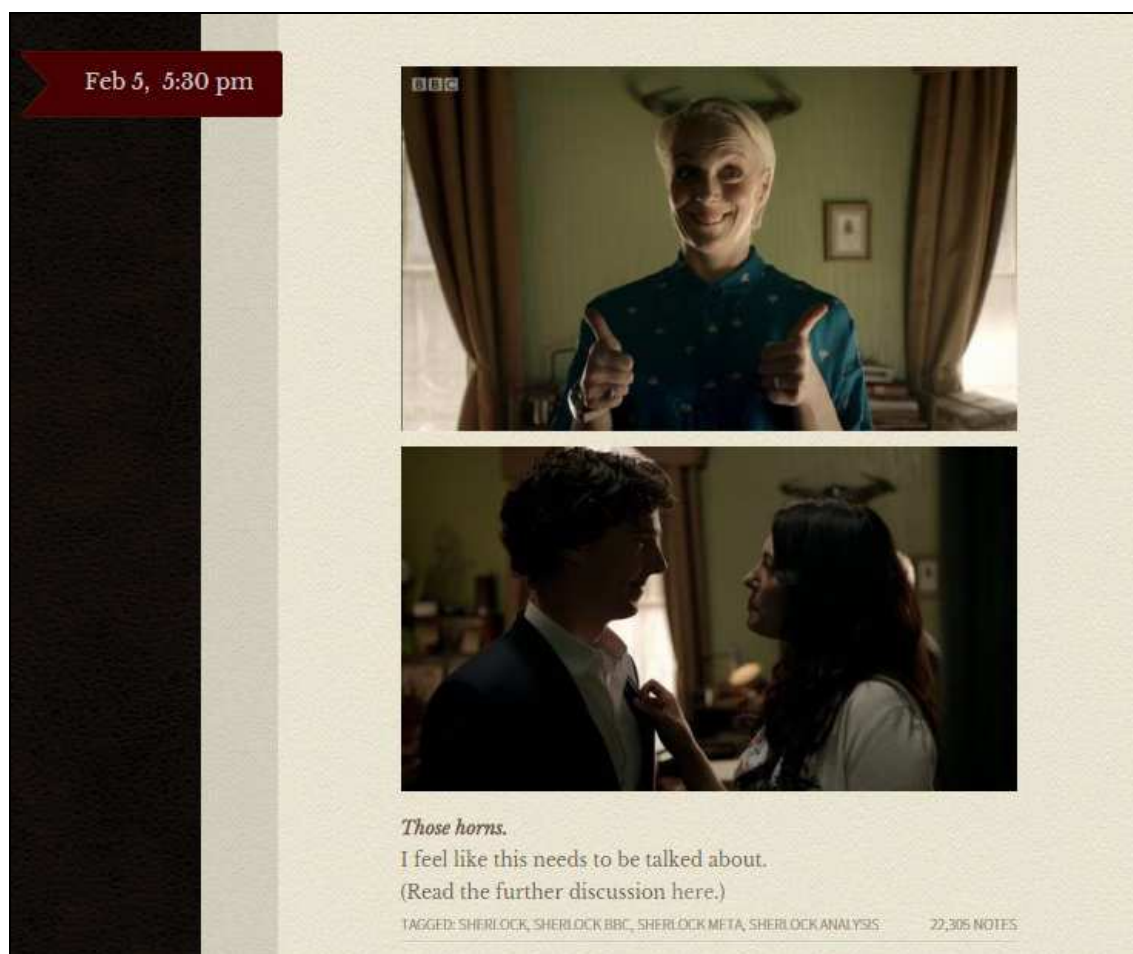
Rysunek 13. Blog *Sherlock Meta* na platformie Tumblr, poświęcony całkowicie analizie serialu *Sherlock*.

Źródło: <http://sherlockmeta.tumblr.com> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Członkowie fandomu szukają również powiązań między odcinkami i symboliką scen. Zauważają nawet najdrobniejsze szczegóły, które dają im bardzo dużo informacji o postaciach oraz jest dodatkowym urozmaiceniem odbioru treści odcinków. Fandom serialu BBC *Sherlock* jest tak dobrze znany ze swoich umiejętności dedukcji i odczytywania symboliki, że jest proszony często przez inne fandomy o pomoc w wyjaśnianiu niezrozumiałych dla nich scen i sytuacji z innych seriali.

Rysunek 14. Przykład scen, w których fani zauważyli symbolikę rogów nad postaciami Mary (kadr górny - seria 3, odcinek 1) i Janine (kadr dolny - seria 3, odcinek 3).

Źródło: <http://st-hiatus.tumblr.com/post/75761194808/those-horns-i-feel-like-this-needs-to-be-talked> (data dostępu: 20 kwietnia 2015).

Sherlockians skupieni wokół serialu produkcji BBC są przykładem fandomu, który od początku swojego istnienia działa w Internecie. Jest to grupa bardzo aktywna – odczytują wielokrotnie treść dostarczonego im produktu i starają się ją jak najlepiej zanalizować. Jedynym miejscem na szybką wymianę informacji i spostrzeżeń w czasie dokonywania analizy scen i postaci jest Internet. Stanowi on również bardzo sprawną drogę komunikacji między członkami tej społeczności oraz jest źródłem wiedzy i informacji, które są potrzebne w czasie dokonywania analiz scen i zachowań postaci.

Podsumowanie

Każdy z fandomów rozpoczął swoją działalność w Internecie w inny sposób – działalność *Whovians* została przeniesiona do sieci przez młodsze pokolenie fanów; członkowie fandomu *Supernatural* stopniowo rozwijali swoje funkcjonowanie w

Internecie; *Sherlockians* od razu zgrupowało się na internetowej platformie Tumblr. Te trzy fandomy wykorzystują możliwości Internetu w różnym stopniu oraz w innym celu. Jednak niektóre elementy są wspólne - każdy z fandomów korzysta z sieci jako źródła wiedzy, miejsca wymiany informacji oraz sposobu komunikacji. Te grupy fanowskie wykorzystują w swojej działalności elementy Internetu, które najbardziej są im przydatne oraz które najlepiej usprawniają ich funkcjonowanie.

Rozdział 3. Wykorzystanie Internetu w fandomach

W trzecim rozdziale mojej pracy omówię dokładnie formy działalności członków grup fanowskich w Internecie, takie jak tworzenie tematycznych stron internetowych oraz dzieł z gatunku fanart i fanfiction. Na początku omówię rodzaje stron internetowych prowadzonych w sieci przez członków fandomów. Następnie przedstawię wszystkie formy działalności fanowskiej zaliczanej do gatunku fanart. W środowisku anglojęzycznym fanart odpowiada całej twórczości fanowskiej, natomiast w polskim środowisku naukowym określane to jest jako fanfiction. W środowisku zachodnim fanfiction oznacza tylko i wyłącznie literacką twórczość fanów. Dlatego też w trakcie omawiania twórczości fanowskiej przyjmuję, że całokształt twórczości fandomów nazywane jest fanart, a fanfiction to jedna z form działalności do niej zaliczanej. W podrozdziale 3.1.2 opiszę witrynę miniblogową Tumblr, której powstanie znacząco wpłynęło na formę wykorzystywania Internetu przez fandomy. W podrozdziale 3.2 przedstawię stosunek twórców, producentów i aktorów na zachowanie i internetową działalność grup fanowskich skupionych wokół tych serii.

3.1. Działalność fanowska w Internecie

Od momentu przeniesienia działalności medialnych fandomów do nowego medium, jakim jest Internet, członkowie grup fanowskich zyskali nieograniczone możliwości dzielenia się swoją twórczością z innymi. Internet dodatkowo służy im jako środek komunikowania się nie tylko między sobą – publikowane przez nich prace, blogi czy fanarty docierają powiem za pomocą sieci do twórców seriali. Oni również postanowili wykorzystać Internet do poinformowania fanów, że twórczość i zachowania fandomów nie są im obce i obojętne.

Początkową formą działalności fandomów w elektronicznej sieci były najczęściej strony internetowe poświęcone danemu serialowi. Przybierają one formy internetowych encyklopedii – są zbiorem wiedzy o danym produkcie medialnym, zawierają informacje z każdej kategorii, która może interesować fanów (obsada,

streszczenia odcinków, katalog postaci, lista soundtrack⁵¹ itp.). W większości przypadków strony te są prowadzone tylko przez członków fandomów, bez porozumienia z producentami czy twórcami seriali. Tak jest w przypadku wspomnianych w rozdziale drugim stron poświęconych serialowi *Supernatural* – witryna *Supernatural Wikia* oraz polska strona *supernatural.com.pl* są prowadzone tylko przez fanów. Inaczej jest jednak w przypadku strony poświęconej serialowi *BBC Sherlock*.

Witryna *Sherlockology: The ultimate guide for any BBC Sherlock Fan* powstała w 2011 roku i początkowo była prowadzona przez wyłącznie przez fanów. Główna idea strony należy do Jules Coomber, która obecnie zajmuje się wyglądem witryny oraz kontaktem z producentami. Od początku funkcjonowania strony pomagają jej David Mather, który zajmuje się fotografią i pisaniem tekstów, Emma Grigg, której zadaniem jest promocja w social media, oraz Leif Harstad, który pracuje nad technicznymi aspektami prowadzenia witryny. Na początku *Sherlockology* działało na Tumblr oraz innych portalach społecznościowych. Wszystkie informacje, które umieszczali na stronie, zdobywali początkowo sami z gazet lub witryn dotyczących kina i seriali oraz redagowali je samodzielnie. Mimo to *Sherlockology* od samego początku cechowała się profesjonalnym wyglądem oraz dobrze zredagowanymi publikacjami. Dodatkowo, kilka dni przed rozpoczęciem produkcji drugiej serii serialu, *Sherlockology* uruchomiło swój profil na Twitterze.⁵²

⁵¹ Soundtrack – ścieżka dźwiękowa. Zapis ścieżki dźwiękowej i utworów muzycznych, które pojawiają się w danym filmie, serialu bądź grze komputerowej.

⁵²*The Secret History Of Sherlockology* <http://www.sherlockology.com/news/2015/5/11/sherlockology-secret-history-110515> (data dostępu: 11 maja 2015).

Rysunek 15. (od prawej) Leif, Emma, Jules i David na planie serialu BBC *Sherlock* w Cardiff.

Źródło: <http://www.sherlockology.com/news/2015/5/11/sherlockology-secret-history-110515> (data dostępu: 25 maja 2015).

Prawdopodobnie profesjonalne podejście do prowadzenia witryny przez fanów oraz ciągłość publikacji skłoniły producentów serialu do szybkiego nawiązania współpracy z autorami. Pierwszą osobą, która nawiązała swego rodzaju współpracę z *Sherlockology*, był Steven Moffat – główny scenarzysta serii. Odpowiadał on oraz przekazywał dalej wiadomości publikowane przez *Sherlockology* na portalu Twitter. Doprowadziło to do jeszcze większego rozwoju i profesjonalizacji tej strony. Bezpośredni kontakt z twórcami serialu umożliwił sprawniejsze zdobywanie prawdziwych i potwierdzonych informacji o produkcji, założenie sklepu on-line z rzeczami opatrzonymi oryginalnym logo oraz prowadzeniu konkursów z nagrodami od producentów. Dodatkowo na stronie publikowane są zagadki dla członków fandomu, profesjonalnie zrobione grafiki (kalendarze do druku, tapety na pulpit, plakaty), filmiki z produkcji oraz sceny z serialu, które nie zostały wyemitowane w telewizji. Witryna *Sherlockology* stała się dla fandomu *Sherlockians* pewnym źródłem informacji, miejscem rozrywki oraz zbiorem wiedzy na temat produkcji, aktorów, twórców oraz fabuły uwielbianego przez nich serialu. Nagrodzeniem całej działalności witryny *Sherlockology*, było otrzymanie przez ich twórców w 2013 roku Shorty Award –

nagrody przyznawanej w dziedzinie social media – w kategorii „Najlepsza strona prowadzona przez fanów”.

Rysunek 16. Witryna *Sherlockology: The ultimate guide for any BBC Sherlock Fan*.

Źródło: <http://www.sherlockology.com> (data dostępu: 28 kwietnia 2015).

3.1.1. Fanart w Internecie

Członkowie grup fanowskich są prosumentami, co zostało opisane w podrozdziale 1.3.1 tej pracy. Fani produkują teksty, grafiki i inne dzieła audiowizualne oparte na oryginalnym produkcie medialnym. W przypadku omawianych fandomów takim pierwotnym produktem są seriale, na podstawie których fani tworzą swoje prace, nazywane ogólnikowo fanartami.

Każdemu twórcy towarzyszy pragnienie podzielenia się swoimi dziełami. Poszukuje on więc odpowiedniego miejsca dla ich publikacji, które pozwoli na to, aby prace zostały dostrzeżone przez największą ilość osób. Takim miejscem dla członków fandomów jest Internet. Pozwala on fanom publikować swoje prace, niezależnie od ich formy – w sieci można bowiem udostępnić zarówno teksty literackie, pliki wideo i audio oraz grafiki.

Produkcje fanowskie publikowane w Internecie, które są wynikiem prosumpcji, nazywa się ogólnie *fanartami*, co z języka angielskiego można dosłownie tłumaczyć jako *twórczość fanów*⁵³. Dziedzina fanartów jest bardzo zróżnicowana pod względem formy – zalicza się do nich między innymi fanfiction, fanart (jako określenie grafik i rysunków), cosplay oraz filking.

Fanfiction to określenie na twórczość literacką stworzoną przez fanów. W Polsce znane jest to jako fanfik (spolszczenie angielskiego skrótu *fanfic*). Opowiadania stworzone przez członków fandomów nawiązują do uwielbianego przez nich produktu popkultury. Mogą one być kontynuacją rozpoczętych w serialu wątków, ale również mogą przedstawiać nowe, stworzone przez fanów historie. Autorzy publikowanych w Internecie fanfiction cechują się wysokim profesjonalizmem pisarskim⁵⁴. Swoje opowiadania tworzą z dużą dokładnością i starannością, chcąc spełnić oczekiwania czytelników. Teksty te niekiedy spełniają kryteria publikacji papierowych, gdyż autorzy odrzucają charakterystyczne dla komunikacji internetowej praktyki językowe i stylistyczne – nie stosują skrótów, nie używają emotikonów, prawidłowo zapisują dialogi oraz wymagają prawidłowej ortografii⁵⁵. Dodatkowo teksty przed publikacją są sprawdzane przez tzw. beta-readera – osobę zajmującą się korektą błędów pod względem stylistycznym, pełniącą rolę redaktora lub edytora⁵⁶. Fanfiction może być historią wielorozdziałową, pojedynczym odcinkiem (tzw. *oneshot*) lub tekstem do stu słów (tzw. *drabble*)⁵⁷. Ta forma fanartu ma wiele gatunków, tak jak zwykle teksty literackie. Publikowane są komedie, opowiadania o charakterze parodii, dramaty, kryminały i romanse. Powstają również odważniejsze teksty fanowskie o charakterze erotycznym⁵⁸ – tzw. *smut*. Gatunek ten cieszy się tak sporym zainteresowaniem wśród niektórych fandomów, że powstały blogi poświęcone wyłącznie publikacjom do niego należących.

⁵³ A. Czaplńska, P. Siuda, *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”...*, str. 51.

⁵⁴ O. Dawidowicz-Chymkowska, *Fan fiction. O życiu literackim w Internecie*, [w:] *Tekst (w) sieci, cz.2*, red. A. Gumkowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, str. 64.

⁵⁵ Tamże, str. 67.

⁵⁶ Tamże, str. 68.

⁵⁷ J. Donovan, *Fanfiction and Fandoms: A Primer, A History*, <http://www.publishingtrends.com/2014/11/fanfiction-fandoms-primer-history/>, aktualizacja 10 listopada 2014, (data dostępu: 15 listopada 2014).

⁵⁸ O. Dawidowicz-Chymkowska, *Fan fiction...*, str. 67.

Fanfiki początkowo publikowane były na forach danych fandomów. Jednak z czasem rozwoju działalności grup fanowskich w Internecie, powstały portale pozwalające autorom opowiadań na publikację swoich prac. Jedną z pierwszych była witryna *fanfiction.net*, na której umieszczane są teksty o wysokim poziomie i spełniające minimalne kryteria profesjonalnych publikacji literackich. Portal ten umożliwia czytelnikom sprawne przeszukiwanie swoich zasobów – teksty są skategoryzowane według fandomu, gatunku, rodzaju (publikacja z rozdziałami lub oneshot), długości tekstu oraz czy opowiadanie jest już zakończone czy dalej kontynuowane. Portal *fanfiction.net* cieszył się dużą popularnością, jednak obecnie autorzy preferują publikację na prywatnych blogach lub innych, bardziej nowoczesnych portalach. Fanfiki udostępniane są również na witrynie *Wattpad*, na której publikowanych jest rocznie prawie 23 miliony historii napisanych przez fanów. Teksty tam umieszczane często są niedopracowane pod względem edytorskim, zawierają błędy stylistyczne oraz ortograficzne. Wynika to między innymi ze średniej wiekowej użytkowników portalu – prawie połowę z ok. 18 milionów zarejestrowanych autorów stanowią osoby w wieku 13-18 lat⁵⁹. Za najbardziej prestiżowy portal z fanfiction uważany jest *Archive of Our Own* (znany również jako *AO3*). Wynika to między innymi z tego, że nowi autorzy są tam zapraszani przez osoby już udzielające się na tej witrynie⁶⁰. Dzięki temu na stronie nie pojawiają się teksty, które zawierają błędy lub nie spełniają określonych oczekiwań czytelników pod względem jakości. *AO3*, pomimo ograniczenia przyłączania członków poprzez zaproszenia, prężnie się rozwija. W 2011 roku opublikowano na tym portalu ok. 120 tysięcy fanfików, a w 2012 roku liczba publikacji na rok się podwoiła. Pod koniec 2014 roku na *AO3* zarejestrowanych było prawie 16,3 tysiąca fandomów, ponad 412 tysięcy użytkowników oraz ok. 1,3 miliona prac.

Inną formą twórczości fanowskiej jest fanart, odnoszący się do dzieł plastycznych (rysunków, grafik i manipulacji komputerowych). Fani umieszczają je najczęściej na portalach specjalnie stworzonych do celów publikacji prac plastycznych, zdjęć itp. Jednym z nich jest *DeviantArt*. Portal ten umożliwia sprawne przeglądanie grafik dzięki wyszukiwarce słownej i dokładnej kategoryzacji prac. Członkowie grup fanowskich publikują swoje prace również na prywatnych stronach internetowych

⁵⁹ J. Donovan, *Fanfiction and Fandoms...*

⁶⁰ Tamże.

i blogach oraz portalach społecznościowych. Ich twórczość jest jednak często kradziona, mimo że chroni je prawo autorskie. Dlatego też na pracach autorzy zaczęli stosować tzw. znaki wodne – lekko widoczne podpisy, które bardzo trudno usunąć w programach graficznych.

Fani publikują w Internecie również dzieła z gatunku audiowizualnego. Jednym z nich są tzw. *filking*. Są to piosenki, które często są przeróbką istniejących już utworów. Członkowie fandomów zmieniają ich słowa, dopasowując je do ich ulubionego produktu popkultury. Fani zajmują się również produkcją krótkich *fanvidoes* (filmików fanowskich), które najłatwiej znaleźć na portalach *YouTube* i *DailyMotion*. Coraz częściej publikowane są również na witrynie *Vimeo*. Są to zazwyczaj kilkuminutowe filmiki składające się z wybiórczych scen z danego filmu czy serialu, opatrzone dodatkowo muzyką. Fani tworzą również amatorskie trailery⁶¹ oraz teasery⁶² do nowych odcinków serii. Zdarza się również, że filmiki są montowane przez fanów w taki sposób, aby przedstawiały stworzone przez nich nowe wątki historii danych postaci. Takie filmiki można określić jako fanfiction w formie audiowizualnej. Dzieła fanów często osiągają wysoką liczbę wyświetleń. *Sherlock Series 4 Promo #2: "My Dear Watson"* to stworzony przez użytkownika *YouTube* o pseudonimie *Beautifullytragic6* ponad dwuminutowy filmik promujący nieistniejący jeszcze czwarty sezon serialu *Sherlock*. Trailer ten został wyświetlony jak dotąd ponad 817 tysięcy razy⁶³, przy czym oficjalne filmiki promujące osiągają ok. 1-3 miliony wyświetleń.

Członkowie fandomów, tworzący fanarty i publikujący w Internecie, korzystają z wielu różnych portali. Niektórzy z nich poszukiwali witryny, która umożliwi im udostępnianie swojej twórczości z różnych dziedzin. Za takie miejsce uznali platformę miniblogową *Tumblr*.

⁶¹ Trailer – zwiastun, zapowiedź nadchodzącego wydarzenia, filmu czy serialu. Jest to najczęściej krótki filmik zmontowany z kilku scen z filmu/serialu, będąc jednocześnie jego zapowiedzią i reklamą. Najczęściej wyświetlany jest w kinach i telewizji.

⁶² Teaser – krótki fragment sceny z filmu, serialu lub gry komputerowej, mający za zadanie wzbudzić zainteresowanie i fascynację danym produktem medialnym.

⁶³ Stan na dzień: 2 czerwca 2015, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=1BuYa9f-01w>

3.1.2. Tumblr

Strona Tumblr została założona w lutym 2007 roku przez Davida Karpa. W 2014 roku witryna została wykupiona przez serwis *Yahoo!*. Ta platforma miniblogowa przyciąga coraz więcej użytkowników i stale się rozwija. Obecnie na Tumblr istnieje prawie 236 milionów blogów, a opublikowanych zostało ponad 110 miliardów postów⁶⁴. Lecz co przyciągnęło do niej fandomy?

Tumblr stał się sławny wśród członków społeczności fanowskich głównie dzięki swojej różnorodności w publikacjach. Portal ten umożliwia umieszczanie tekstu, grafik, plików muzycznych i filmików, tekst w zapisie jako cytaty lub rozmowa oraz odnośniki do innych stron. Zatem fani, którzy tworzą fanarty, mogą publikować każdy rodzaj swojej pracy w jednym miejscu - wystarczy, że stworzą bezpłatnie swojego prywatnego bloga. Tumblr stał się rozwiązaniem na problem rozproszenia twórczości fandomów. Dodatkowo strona jest łatwa w przeszukiwaniu dzięki kategoryzowaniu postów za pomocą hashtagów⁶⁵. Stosowanie tej formy kategoryzowania umożliwia również użytkownikom tworzenie własnych hashtagów. Udogodnieniem jest również możliwość ograniczenia wyszukiwania do rodzaju publikacji – w zależności czy chcemy przeglądać np. grafiki, czy publikacje tekstowe. Wygodne dla fanów jest również możliwość obserwacji innych blogów. Dzięki tej funkcji każdy, kto założy konto na Tumblr tworzy swoją własną tablicę, na której pojawiają się posty publikowane lub reblogowane⁶⁶ przez obserwowanych użytkowników.

Na witrynie Tumblr dochodzi również do komunikacji między fandomami. Niekiedy jeden post jest komentowany przez różne fandomy, a każda nowa wzmianka jest nawiązaniem do danego serialu. Rozmowy między grupami fanowskimi niekiedy są humorystyczne - odpowiedzi lub komentarze są umieszczane w formie gifa⁶⁷, obrazka lub mema, a w formie słownej niekiedy stają się jednozdaniową puentą. Mieszanie się

⁶⁴ *About Tumblr*, stan na dzień: 11 maja 2015 r., źródło: <https://www.tumblr.com/about>

⁶⁵ Hashtag - jedno słowo lub wyrażenie, zapisane bez spacji i poprzedzonym symbolem # (kratka, hash). Używany najczęściej na portalach społecznościowych i platformach mikroblogowych (Facebook, Twitter, Tumblr) do kategoryzowania wpisów i treści (tzw. tagowania – patrz przypis 50).

⁶⁶ Reblogowanie – sposób prowadzenia bloga, za pomocą kopiowania (powielania) istniejącego już posta. Robione jest to za pomocą funkcji ponownej publikacji treści. Dostępne jest to m.in. na platformie Tumblr.

⁶⁷ Gif – ang. *Graphics Interchange Format*. Format pliku graficznego, powszechnie używanego na stronach internetowych, pozwalający na tworzenie animacji (obraz jest w ruchu).

fandomów wynikać może również z przynależności jednego użytkownika do kilku fandomów. W skutek tego tworzą się tzw. blogi multifandomowe. Przykładem może być blog, na którym publikowane są fanfiki z różnych fandomów pisane przez jednego autora. Sami użytkownicy często zaznaczają, iż dany blog jest wielofandomowy poprzez wypisywanie nazw danych grup fanowskich, których są członkami, w jego opisie.

Dodatkowym urozmaiceniem dla fandomów w kontaktowaniu się między sobą są swego rodzaju gry. Na portalu Tumblr fani *Supernatural* często są „prowokowani” przez inne ugrupowania fanowskie poprzez „*Bet Supernatural fandom doesn't have a gif for that*” (pol. Zakład, że fandom *Supernatural* nie ma Gifu na to). Zadaniem fanów tej serii jest znalezienie gifa ze sceną z serialu, która jest najlepszym komentarzem do poruszanej w poście kwestii. Pod jednym z postów graficznych na portalu Tumblr, użytkownik o nicku *captain-america-in-middle-earth* wywołał członków fandomu *Supernatural*, prowokując ich do znalezienia gifa z serialu, który jest sceną idealnie komentującą obrazek. Użytkownik *christmasofthetimelords*, będący członkiem tej grupy fanowskiej, umieścił odpowiedni kadr z serialu, dodatkowo komentując oczywistość faktu, że fani *Supernatural* zawsze w tej grze wygrywają (rysunek 17). Innym fandomem, który jest również wywoływany w postach przez inne grupy fanowskie jest *Sherlockians*. Ponieważ fani serialu BBC *Sherlock* uważani są za bardzo spostrzegawczych, zdolnych oraz inteligentnych, ich zadaniem jest nie dobrać odpowiedniego komentarza, ale analiza lub wyjaśnienie danego zagadnienia, niezrozumiałego dla innych użytkowników portalu.

Rysunek 17. Post skomentowany przez fanów *Supernatural* za pomocą gifa.

[High-res](#) →

[christmasofthetimelords:](#)

[captainamerica-in-middle-earth:](#)

Supernatural has a gif for this.....

You hoard toilet paper.

of course we do

Źródło: <http://agifforeverything.tumblr.com/> (data dostępu: 25 maja 2015).

3.2. Stosunek twórców seriali do działalności fandomów

Aktywność członków fandomów medialnych w Internecie jest bardzo trudna do niezauważenia lub zignorowania. Informacje o zachowaniu grup fanowskich bez problemu docierają do przedsiębiorstw związanych z uwielbianych produktem popkultury. Producenci produktów medialnych często uważają, że zachowania zagorzałych fanów przynoszą im więcej strat niż korzyści i jest zagrożeniem dla dobra ich interesów⁶⁸. Przykładem może być opisywany przez Henry'ego Jenkinsa w książce pt. *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów* konflikt między Warner Bros. a fanami serii o przygodach Harry'ego Pottera. Wytwórnia filmowa starała się ograniczyć twórczość fanowską opartą na zawłaszczaniu według nich treści książki, czyli m.in. fanfiction. Według Warner Bros. taka aktywność fanów naruszała prawa do własności intelektualnej. Po długotrwałych protestach ze strony członków fandomu Harry'ego Pottera, wytwórnia rozpoczęła jednak inną politykę wobec fanów. Biorąc przykład z George'a Lucasa, który stale współpracuje z fandomem *Gwiezdnych Wojen*, Warner Bros. nawiązało z fanami współpracę i łaskawiej patrzy na aspekt prawny twórczości fanowskiej⁶⁹.

Obecnie odchodzi się jednak od opinii, że aktywność fandomów jest zagrożeniem dla własności intelektualnej, a fani nie są już traktowani jako ekscentryczna nisza w społeczności odbiorczej. Wręcz przeciwnie, stają się oni w oczach producentów i wytwórni „lojalnymi fanami”, którzy są w stanie wydać wiele pieniędzy na swoje zainteresowania. Dlatego też do prawie każdego produktu medialnego jest projektowana i wypuszczana na rynek seria gadżetów i akcesoriów – figurek, kostiumów, wydań specjalnych komiksów lub książek, koszulki i bluzy, a nawet piżamy czy komplety pościeli. Ze względu na predyspozycje do kolekcjonowania wynikające z uwielbienia danego produktu, członkowie fandomów stali się grupą, na której wytwórnia może zarobić więcej niż na przeciętnym odbiorcy produktu medialnego. Natomiast obecność fanów na konwentach i ich działalność, m.in. w Internecie, traktowana jest jako forma marketingu i najbardziej skuteczna forma promowania produktu.⁷⁰

⁶⁸ A. Czapliska, P. Siuda, *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”...*, str. 57.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ P. Siuda, *Edukacyjne i wychowawcze aspekty...*, str. 127.

Jednak nie wszyscy twórcy podchodzą do fana jako tylko do źródła zarobku. Producenci często przyglądają się i na bieżąco śledzą działalność członków fandomów i często nawiązują z nimi współpracę. Zrobili tak m.in. twórcy serii *Star Trek*. Przyjmowali oni amatorskie scenariusze fanów serialu, na podstawie których nakręcane były odcinki. Ich uwadze nie umknęły również fanfiction. Od 1998 roku na drodze konkursu wybierane są najlepsze spośród nich oraz profesjonalnie wydawane w zbiorze *Star Trek: Strange New Worlds*. Publikacje te niekiedy dają możliwość rozpoczęcia autorom rozpoczęcia profesjonalnej kariery zawodowej⁷¹.

Rysunek 18. Mark Gattis - twórca serialu *Dr Who*, zwraca się w jednym z wywiadów do fanów i użytkowników portalu Tumblr.

Źródło: <http://www.tumblr.com> (data dostępu: 26 kwietnia 2015).

⁷¹P. Siuda, *Fanfiction – przejaw...*, str. 302.

Coraz częściej twórcy seriali dają znać fanom, że nie są obojętni na ich potrzeby czy działalność. Często, jako formę przekazania tej wiadomości używają odcinków serii. Zrobili tak m.in. Mark Gatiss i Steven Moffat w pierwszym odcinku trzeciej serii *Sherlocka*. Po dwuletnim hiatusie, fani mogli w końcu obejrzeć nowy epizod serialu, który okazał się pełen aluzji do analiz i teorii fandomu. Członkowie odebrali ten odcinek jako zabawę w kotka i myszkę, ponieważ żadna z teorii nie została potwierdzona. Trochę inaczej niż twórcy *Sherlocka*, do fanów podeszli producenci *Supernatural*. Z okazji dwusetnego odcinka, powstał epizod pt. „Fan fiction” (odcinek 5, seria 10). Jego fabuła zbiera najważniejsze wątki z fanfików pisanych przez członków fandomu, a postaci występujące w odcinku wystawiają musical oparty na życiu bohaterów serii. Jest to forma podziękowania fanom za ich oddanie, działalność i twórczość.

Podsumowanie

Na przestrzeni lat aktywność fanów produktów medialnych w Internecie bardzo się rozwinęła. Początkowo opierała się ona głównie na prowadzeniu stron z informacjami o danej serii. Obecnie witryny te są prowadzone w sposób coraz bardziej profesjonalny, co często skutkuje nawiązaniem współpracy z twórcami serialu. Uwaga producentów zwrócona jest również na artystyczną aktywność członków fandomów. Coraz częściej kontaktują się oni z amatorskimi twórcami w celu publikacji ich pracy lub okazują fanom uznanie poprzez odniesienia w fabule odcinków. Fan przestał być dla producentów zagrożeniem, a stał się wręcz współtwórcą danego produktu medialnego.

Zakończenie

Badanie fandomów jest dosyć trudne, ponieważ jest to zjawisko o nieograniczonym zasięgu i dynamicznie rozwijające się. Spowodowane jest między innymi rozpowszechnieniem się Internetu.

Internet zmienił fandomy z lokalnych, nielicznych w członków grup fanowskich w nowoczesne, międzynarodowe społeczności wirtualne, które funkcjonują na stronach internetowych, forach oraz platformach blogowych. Fandomy stały się zjawiskiem globalnym. Internet pozwolił na połączenie się lokalnych grup fanowskich skupionych wokół jednego produktu medialnego w jeden duży fandom. Dodatkowo, dzięki wirtualnej sieci elektronicznej komunikacja między członkami danych społeczności fanowskich oraz wymiana informacji i spostrzeżeń przebiega w sposób płynniejszy i szybszy.

Rozpowszechnienie się Internetu miało inne skutki dla każdego z omawianych przeze mnie fandomów. *Whovians*, jako że jest jedną z nielicznych społeczności fanowskich o tak długim istnieniu, zaczęli działać w elektronicznej sieci dzięki młodym członkom. Dzięki temu ich fandom unowocześnił się, a komunikacja między członkami oraz wymiana informacji została usprawniona. Fani serialu *Supernatural* zorganizowali fandom od początku w Internecie, gdzie prowadzą strony o charakterze encyklopedii, a nawet amatorskie radia. *Sherlockians* skupieni wokół serialu produkcji BBC wybrało Internet jako miejsce swojego działania, ponieważ tylko to medium umożliwia im szybką komunikację oraz zdobywanie wiedzy i weryfikację informacji. Każda z tych grup fanowskich korzysta z tych elementów wirtualnej sieci, która usprawnia i ułatwia ich funkcjonowanie oraz przyczynia się do ich ewolucji i rozwoju.

Wirtualna sieć elektroniczna spowodowała również rozwój twórczości fanowskiej, czyli tzw. fanartów. Internet stał się dla członków fandomów miejscem publikacji swoich prac literackich, graficznych oraz audiowizualnych. Dzięki temu ich

twórczość dociera do większej ilości odbiorców, od których również szybciej otrzymują odpowiedź i komentarz.

Informacje o internetowej działalności społeczności fanowskich dotarła bez problemu do producentów i twórców produktów medialnych uwielbianych przez dane fandomy. Początkowo traktowali oni członków fandomów jako osoby szkodzące im interesom, a osoby tworzące fanarty za naruszające prawa do własności intelektualnej. Jednak z czasem zmienili oni swój stosunek do fanów, którzy zaczęli być traktowani jako wierni odbiorcy, posiadający ogromną wiedzę na temat danego produktu popkultury. Fani stali się dla nich ważnymi odbiorcami, których potrzeby oraz pomysły muszą zostać przez nich uwzględnione.

Fandomy, mimo że coraz częściej stają się obiektem zainteresowań i obserwacji naukowców, nadal są zjawiskiem pod wieloma aspektami niezbadanym. Jest to zjawisko stale rozwijające się i ewoluujące, dlatego też jest ciekawym materiałem poznawczym. Należałoby obserwować funkcjonowanie społeczności fanowskich, m.in. w Internecie. Członkowie fandomów coraz chętniej i odważniej korzystają ze wszystkich możliwości, jakie daje im to medium. Obecnie stosują je głównie do komunikacji, wymiany informacji oraz publikacji własnych prac. Wykorzystanie Internetu w fandomach może jednak ulec zmianie, gdyż tak jak fandomy, stale się rozwija i zmienia.

Bibliografia

1. Booth P., Kelly P., *The changing faces of <<Doctor Who>> fandom: New fans, New Technologies, old practices?*, „Participations: Journal of Audience and Reception Studies” 2013, t. 10, wyd. 1
2. Coppa F., *A Brief History of Media Fandom*, [w:] *Fan Fiction and Fan Communities in the Age of the Internet: New Essays*, red. K.Hellekson, K. Busse, wydawnictwo McFarland, Jefferson 2006
3. Czaplińska A., Siuda P., *Fandomy jako element ruchu społecznego „wolnej kultury”, czyli prawo autorskie a produkcja fanów*, [w:] *Homo creator czy homo ludens? Twórcy - internauci – podróżnicy*, red. W. Muszyński, M. Sokołowski, wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008
4. Dawidowicz-Chymkowska O., *Fan fiction. O życiu literackim w Internecie*, [w:] *Tekst (w) sieci*, cz.2, red. A. Gumkowska, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009
5. Nieć K., Praca Magisterska pt. *Wpływ Internetu na rozwój nowych więzi społecznych. Przykład fandomu*, Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu, Instytut Socjologii, Zielona Góra 2014
6. Siuda P., *Mechanizmy kultury prosumpcji, czyli fani i ich globalne zróżnicowanie*, „Studia socjologiczne” 2012, nr 4(207)
7. Siuda P., *Edukacyjne i wychowawcze aspekty uczestnictwa w społecznościach fanów (fandomach)*, [w:] *Media w edukacji – szanse i zagrożenia*, red. B. Siemieniecki, T. Lewowicki, Toruń 2008
8. Siuda P., *Fan fiction – przejaw medialnych fandomów*, [w:] *Rola informatyki w naukach ekonomicznych i społecznych: innowacje i implikacje interdyscyplinarne*, red. Z.E. Zieliński, Zeszyty Portalu Innowacyjnego Transferu Wiedzy w Nauce 2009, nr 3,
9. Siuda P., *Fani jako specyficzna <<subkultura konsumpcji>>. Pomędzy fanatyczną konsumpcją a oporem przeciwko konsumeryzmowi*, [w:] „Czas ukoj nas?": *Jakość życia i czas wolny we współczesnym społeczeństwie*, red. W. Muszyńskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008
10. Siuda P., *Od dewiacji do głównego nurtu – ewolucja akademickiego spojrzenia na fanów*, [w:] *Studia medioznawcze*, red. M. Jabłonowski, Instytut Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego 2010, nr 3(42), http://sm.id.uw.edu.pl/Numery/2010_3_42/pełny.pdf
11. Siuda P., *Wpływ Internetu na rozwój fandomów, czyli o tym jak elektroniczna sieć rozwija i popularyzuje społeczności fanów*, [w:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008
12. Szul E., *Prosumpcja jako aktywność współczesnych konsumentów – uwarunkowania i przejawy*, [w:] *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy* 2013, nr 31

Artykuły:

1. Donovan J., *Fanfiction and Fandoms: A Primer, A History*,
<http://www.publishingtrends.com/2014/11/fanfiction-fandoms-primer-history/>
<http://henryjenkins.org/2007/01/supernatural.html>
2. Jenkins H., *Supernatural: First Impressions*,
3. Jenkins H., *Where Fandom Studies Came From: An Interview with Kristina Busse and Karen Hellekson (Part One)*, aktualizacja 17 listopada 2014, (dostęp na dzień: 17 listopada 2014), <http://henryjenkins.org/2014/11/where-fandom-studies-came-from-an-interview-with-kristina-busse-and-karen-hellekson-part-one.html>

Strony internetowe:

1. *About Tumblr* <https://www.tumblr.com/about>
2. BBC One – *Doctor Who* <http://bbc.co.uk/drwho/classic>
3. BBC One – Sherlock, *About Sherlock*
<http://www.bbc.co.uk/programmes/articles/3FvspTyB0YHhtN7MRns2Fm/about-sherlock>
4. Doctor Who Fan Fiction - *Moderation Team*
<http://fuckyeahdoctorwhofanfic.tumblr.com/mods>
5. *The personal blog of dr John H. Watson*, <http://www.johnwatsonblog.co.uk>
6. *The Secret History Of Sherlockology*
<http://www.sherlockology.com/news/2015/5/11/sherlockology-secret-history-110515>
7. Winchester Generation - *About me*
<http://winchestergeneration.tumblr.com/aboutme>

Spis ilustracji

Rysunek 1. Aktor William Hartnell grał pierwszego dr. Who w latach 1963-1966.....	13
Rysunek 2. Grafiki promujące odcinki serialu <i>Supernatural</i>	16
Rysunek 3. Grafika promująca pierwszy sezon serialu <i>Sherlock</i>	18
Rysunek 4. Przykład grafiki stworzonej przez osobę należącą do wielu fandomów – połączenie fandomu filmu <i>Thor</i> (postać Lokiego – środek) oraz serialu <i>Sherlock</i> (postaci Sherlocka – lewa, i dr. Watsona - prawa).....	22
Rysunek 5. Rodzina przebrana za postaci z serialu <i>Doktor Who</i>	23
Rysunek 6. Blog Doctor Who Fan Fiction na portalu Tumblr poświęcony twórczości literackiej fandomu <i>Doktora Who</i>	25
Rysunek 7. <i>Supernatural Wikia</i> - anglojęzyczna strona poświęcona serialowi <i>Supernatural</i>	26
Rysunek 8. Strona o serialu <i>Supernatural</i> , tworzona przez polskich fanów.....	27
Rysunek 9. Przykład postu, do którego członek fandomu <i>Supernatural</i> dodał pasujący kadr z serialu.....	28
Rysunek 10. Kadr z serialu wykorzystany przez członka fandomu z okazji Halloween.....	29
Rysunek 11. Tweet Jareda Pedeleckiego, aktora z serialu <i>Supernatural</i> , w czasie live-tweetingu.....	30
Rysunek 12. Post na platformie Tumblr odnosząca się do hatusu w fandomie serialu <i>Sherlock</i>	33
Rysunek 13. Blog <i>Sherlock Meta</i> na platformie Tumblr, poświęcony całkowicie analizie serialu <i>Sherlock</i>	34
Rysunek 14. Przykład scen, w których fani zauważyli symbolikę rogów nad postaciami Mary (kard górny - seria 3, odcinek 1) i Janine (kadr dolny - seria 3, odcinek 3).....	35
Rysunek 15. (od prawej) Leif, Emma, Jules i David na planie serialu BBC <i>Sherlock</i> w Cardiff.....	39
Rysunek 16. Witryna <i>Sherlockology: The ultimate guide for any BBC Sherlock Fan</i> ... 40	
Rysunek 17. Post skomentowany przez fanów <i>Supernatural</i> za pomocą gifa.....	46
Rysunek 18. Mark Gattis - twórca serialu <i>Dr Who</i> , zwraca się w jednym z wywiadów do fanów i użytkowników portalu Tumblr.....	48

Oświadczenie

Ja, niżej podpisany(a) oświadczam, iż przedłożona praca dyplomowa została wykonana przeze mnie samodzielnie, nie narusza praw autorskich, interesów prawnych i materialnych innych osób.

.....200.....roku

(data)

.....

(imię i nazwisko lub podpis)